Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…най 1921 оной …ын 21-hээ гарана | № 269 (15892) | 1981 оной ноябриин 24, вторник | Сэн 2 мүнгэн.

ШАТАРААР ДЭЛХЭЙН ЧЕМПИОН А. Е. КАРПОВТА

Хүндэтэ Анатолий Евгеньевич!

Телеграмма эльгээhэнэйтнай түлөө Танда баяр баясхалан хүргэнэб. Гайхамшаг амжалта туйлажа, шатараар дэлхэйн чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэhөөртнай, Танние, гурбан жэлэй урда тээхидэл адли, үнэн зүрхэнhөө үшөө дахин халуунаар амаршалжа байhандаа ехэ урма баяртайб. Танай наадаанай хойноhоо совет хүнүүд асари ехэ анхаралтайгаар адаглажа, Танай илалта туйлаhан тухай мэдээсэлые гүнзэгы сэдьхэлhээ урма баяртайгаар угтаба. Орёо хүндэ, харюусалгатай мүрысөөндэ зохёохы мэргэжэл шадабаритай байhанаа, ёhотойл совет абари зан, тэсэбэри, хүсэл эрмэлзэл харуулжа, Эсэгэ оронойнгоо шатарай hургуулиин алдарта ёho заншалнуудые үшөө дээшэнь үргэhыетнай тэмдэглэхэдэ, аятай байна.

Элүүр энхэ, зол жаргалтай ябахыетнай, манай социалис Эхэ ороной алдар солые арьбадхан, шэнэ илалта туйлахыетнай хүсэнэб.

Л. БРЕЖНЕВ.

АРАД ЗОНОЙ АША ТУҺАДА

…вет орон арбан нэгэдэхи табан жэлдэ оробо. Партиин …I съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын тула манай … оролдосотойгоор ажаллана. Партидаа арад зоной хи…үй ехэ этигэл найдал, тэрэнэй политикые нэгэн hанал…ар дэмжэлгэ — эдэ бүгэдэ партиин шиидхэбэринүүдэй …м ухаанhаа эхитэй, гүнзэгы үндэhэ баримтатай байhы… батаар элирхэйлэн гэршэлнэ. Эдэ бүгэдэ hаяхан боложо …рэhэн КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй, мүн СССР-эй арба… зарлалай Верховно Соведэй зургаадахи сессиин хүдэл…лдэ гүйсэд хабаатай байна.

…81—1985 онуудай СССР-эй Экономическа ба социальна …элтын гүрэнэй түсэбэй, 1982 оной СССР-эй Экономиче… ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбэй, 1982 оной …Р-эй Гүрэнэй бюджедэй проектнүүд тухай асуудалнуу… Пленум зүбшэн хэлсэбэ.

…ПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Бреж… Пленум дээрэ дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

… үгэ дотор КПСС-эй XXVI съездhээ хойшо бэелүүлэгдэhэн …итическэ, эмхидхэлэй ба ажахын ехэ хүдэлмэри харуу…, үргэн ниитын ажалай ба политическэ эдэбхиин ур… байhаниинь тэмдэглэгдээ. Съездын шиидхэбэринүүдые …адань бэелүүлгын харгы замууд гүнзэгыгөөр, али бухы …hаань элирүүлэгдээ, арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэб… табан жэлэй хоёрдохи жэлэй түсэбтэ үргэн шэнжэлэл …, политическэ болон социально-экономическа сэгнэл…тээ, съездын табиhан коммунис байгуулалтын ехэ, орёо …гонууд амжалтатайгаар дүүргэгдэхэ юм гэжэ найда… байhанаа мэдүүлэгдээ. Энэ этигэл найдалыень бухы со…хүнүүд дэмжэнэ. Коммунистнуудай партиие нягтаар той…жагсаhан манай арад хүсэ шадалдаа этигэл найдалтай… хүсэл эрмэлзэлтэйгээр шэнэ табан жэлдэ дабшан оробо.

…бан жэлэй түсэбтэ даабаринууд гол түлэб съездын за…заабаринуудтай зохилдоно гэжэ нүхэр Л. И. Брежнев …дэглээ.

…СС-эй XXVI съезд дээрэ тодорхойлогдоhоной ёhоор, …ДАЙ АЖАХЫЕ ТОГТУУРИТАЙ hАЙНААР, ЭРШЭМТЭЙ… ХҮГЖӨӨhЭНЭЙ, ЭРДЭМ, ТЕХНИКЫН ХҮГЖЭЛТЭ ДЭБ…ЛТЫЕ ХУРДАДХАhАНАЙ, ЭКОНОМИКЫЕ ХҮГЖЭЛТЫН ҮРЭ …С ЗАМДА ГАРГАhАНАЙ, ОРОНОЙНГОО ҮЙЛЭДБЭ…Н ХҮСЫЕ БҮРИ ГАМТАЙ АРЬБАНААР ХЭРЭГЛЭhЭНЭЙ, … ЗҮЙЛЭЙ НӨӨСЭНҮҮДЫЕ АЛИ БУХЫ ТАЛААРНЬ АЛ…АНАЙ, ХҮДЭЛМЭРИИН ШАНАРЫЕ hАЙЖАРУУЛhАНАЙ …эhөөр СОВЕТ ХҮНҮҮДЭЙ hУУДАЛ БАЙДАЛЫЕ СААША…ь hАЙЖАРУУЛГЫЕ ХАНГАХА ГЭЭШЭ арбан нэгэдэхи …н жэлэй гол зорилго мүн болоно.

…бан жэлэй түсэб дотор энэ зорилгые шиидхэхэ арга …элнүүд тодо хурсаар элирхэйлэгдээ, ороной экономи… хүсые үргэдхэхэ, арадай ажахын ашаг үрые дээшэ…хэ хараа шугам батадхагдаа. Промышленность болон хү… ажахые хурдан түргэнөөр хүгжөөхөөр, капитальна hо…лолгонуудые ехэдхэхэ, Сибирь болон Алас-Дурна зүгые …адань ашаглаха, совет республика бүхэнэй экономикые …хэ хүгжөөхэ хэмжээнүүдые бэелүүлхээр хараалагдан… Ороной өөрыгөө хамгаалха арга шадабари найдамтай… хангагдана.

…бан жэлэй турша соо национальна доход — 18, про…ленна продукци үйлэдбэрилгэ — 26, хүдөө ажахын бү… продукци (жэлэй дунда зэргын тоосоогоор) — 13, тран…тын бухы зүйлнүүдээр ашаа зөөлгэ — 19, капитальна …лолгонууд 10,4 процентээр ургаха байна.

…85 ондо электрын элшэ хүсые үйлэдбэрилгэ, 1980 оной… сасуулбал, 260 миллиард киловатт-часаар, минераль… утэгжүүлгэнүүд (условно единицээр) — 47 миллион тон…р, газ олзоборилон үйлэдбэрилгэ 195 миллиард кубо…рээр дээшэлхэ юм. 1980 онойхитой жэшэбэл, үтэгжүүл… болон газай хэмжээнүүд 45 процентээр ургаха — …хадаа айхабтар ехэ ургалта гээшэ!

…гжэлтэ түгэс социалис обществодо экономическа ба …альна дэбжэлтын хоорондохи харилсаанай улам урган …элдэг байhаниинь онсо шэнжэтэй. Энэ ушар социальна …раммын — арад зоной hуудал байдалые, совет хүнүү… ажалай эрхэ байдалые, ажаhуудалые hайжаруулха, эдэ… оюун бодолой соёлые саашадань дээшэлүүлхэ талаар …үүлэгдэhэн программын манай түсэбүүд дотор гол hуу…ээлдэг байна гэжэ нүхэр Л. И. Брежнев тэмдэглэбэ.

…эрэглэмжэдэ гаргашалагдадаг национальна доходой ху… ургаха: 1985 ондо хэрэглэмжын фонд, 1980 онойхитой …эбэл, 73 миллиард түхэригөөр дээшэлхэ байна. Табан …эй хугасаа соо хүнгэн промышленностиин продукциин …ээн 19 процентээр ургаха юм.

…бан жэлэй турша соо арадай ажахыда хүдэлмэришэд …он алба хаагшадай hарын дунда зэргын салин хүлhэн— … ниитын ажахыда колхознигуудай ажалай түлбэри 20 …центээр дээшэлхэ. Салин хүлhые дээшэлүүлхэ талаар …э гүрэнэй шэнэ ехэ хэмжээ ябуулгануудта эхин табиг… Иимэ зорилготойгоор нэгэ газарhаа мүнгэ hомололго …5 ондо 10 миллиард шахуу түхэригтэ хүрэхэ байна.

…рэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай розничнэ эд …ланай эрьесэ 1985 ондо 345 миллиард түхэригтэ хүрэхэ …0 ондо 268.5 миллиард түхэриг байhан). Хүн зондо шу… хэрэгтэй эд бараанай ассортиментыень үргэдхэлгэдэ, …рыень hайжаруулгада ехэ анхарал хандуулагдана. Оло… дунда үргэнөөр hайшаагдадаг продукци үйлэдбэрилдэг …н бэшэ предприятинууд бии гэжэ нүхэр Л. И. Брежнев …дэглээ. Иимэ эдлэл хэрэгсэлнүүдэй ехэ байхынь тула, …ет хүнүүдтэ зорюулжа, бухы предприятинуудай эрхим …эртай, элдэб янзын эд бараа үйлэдбэрилхынь тула бухы …э хэхэ хэрэгтэй.

…985 ондо хэрэглэмжын ниитын фонднууд 144 миллиард …эригтэ хүрэхэ гэхэ гү, али 1980 онойхиhоо 23 процентээр …а юм. Ниитын фонднуудай ургалта хадаа шэнэ hургуули…, больницанууд ба соёлой эмхи зургаанууд мүн, энэ хадаа …альна эрхим хангалга, ажаhуудалай, болбосон түхэл шэнжэ… Энэ хадаа үхибүүдтэй бүлэнэртэ, хүдэлдэг эхэнүүдтэ, hая гэрлэгшэдтэ гүрэнэй туhаламжые үргэдхэлгэ, пенсеэр хангалгые hайжаруулга гэхэ мэтэ болоно бшуу.

Гэр байра барилгада 93 миллиард түхэриг hомологдоно. Дүн хамта 530 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүд баригдаха юм. Эндэ Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй районуудта, хүдөө нютагуудта булюу hуури үгтэхэ байна (хүдөө нютагуудта урда табан жэлэйхиhээ 30 миллион дүрбэлжэн метрээр үлүү ехэ байрын гэрнүүд баригдаха).

Оршон тойронхи байгаалиие сахин хамгаалха гээшэ мүнөөнэй ба ерээдүйн үетэнэй аша туhада зорюулагдана. Арбан нэгэдэхи табан жэлдэ иимэ зорилготойгоор 10 миллиардhаа дээшэ түхэригэй гүрэнэй капитальна hомололгонууд гаргашалагдахаар хараалагданхай.

Арад зоной hуудал байдалые hайжаруулхын тула парти, гүрэн ехэ юумэ хэнэ. Гэбэшье эндэ бэрхэшээл түбэгүүд ушарна. Эндэ элдэб шалтагаанууд бии (гурбан жэл удаагуур ган гасуур тохёолдоо, уласхоорондын байдал түгшүүрилтэй болоо). Гадна ажахын ажал ябуулгын ба экономическа ухаан бодолой ёho гурим, түсэблэлгын арга онолнууд, хүтэлбэрилгын гурим хангалтагүй удаанаар нарижуулагдана, манай ажахын хүгжэлтэ мүнөөнэй шатын эрилтэнүүдтэ үшөө харюусанагүй.

Хүн зониие мяхаар, сагаан эдеэгээр, пумаажан бүдөөр, бусад эд бараагаар хангалгада даб дээрэ дутагдалнууд үшөөл үзэгдэжэ байhаар. Эдэ бүхы асуудалнуудые шиидхэхын тула имагтал ори ганса зам — үйлэдбэриие хүгжөөхэ, ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, экономикын ашаг үрые нэмээхэ зам бии.

Эгээл нимэhээ ажахын байгуулалтын эгээн гол шухала асуудалнууд болон эдэниие шиидхэлгын харгы замуудые шэнжэлгээ нүхэр Л. И. Брежневэй эдеэ хоолой асуудалhаа эхилhэниинь дэмы бэшэ. Тэрэ — ажахыншье, мүн политическэшье талаараа — бүхы табан жэлэй гол шухала асуудал мүн. Имагтал хүдөө ажахын үйлэдбэриие хурдан түргэнөөр хүгжөөhэнэй үндэhөөр лэ тэрэниие шиидхэжэ болоно. Табан жэлэй турша соо ороохо таряа хураалга жэлдээ дундаа зэргээр 35 миллион шахуу тонноор, харин мяха үйлэдбэрилгые 2 миллионhоо үлүү тонноор дээшэлүүлхые хараалагдаа. Табан жэлэй яаха аргагүй ган гасуур жэлhээ эхилээшье hаань, эдеэ хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилгые хурдан түргэнөөр, тогтууритай hайнаар үргэдхэхэ гэhэн партиин захяа заабаринууд хэлбэришэгүй бэелүүлэгдэхэ байна.

Түсэбтэ даабаринуудаа дүүргэхын тула хүдөө ажахын хүдэлмэриие таарамжагүй сагай уларилда эгээл шадамараар зохилдуулан табиха, нютагай сагай уларилые тодоор наринаар хараада абаха, эдэ бүгэдэнhөө улэмжалан шухала оньhон техникэ ба технологи хэрэглэхэ, энэл нютагта эгээл үндэр баян ургаса үгэдэг сортын ургамалнуудые тариха, газар hайжаруулгые хүгжөөхэ, үтэгжүүлгэнүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ шухала.

Эрхим шанартай эдеэ хоолой зүйлнүүдээр арад зониие таhалгаряагүйгөөр хангахын тула хүдөө ажахын, мүн бусад олон hалбаринуудай хүдэлмэриие hайнаар эмхидхэхэ хэрэгтэй байhыень хараадаа абажа, КПСС-эй XXVI съезд эдеэ хоолой комплексно программа табиха шухала гэжэ тоолоhон байха юм.

Энэ хэрэгэй орёо, зохёохы удха шанартай байhаниинь арсашагүй. Ушарынь гэхэдэ, хүдөө ажахыда, тэрэниие хангадаг промышленностиин hалбаринуудта, хүдөө ажахын продукци бэлэдхэлгын, хадагалалгын, буйлуулан болбосоруулгын, зөөлгын, худалдаа наймаанай эмхи зургаануудта хүсэлэл оролдолгонуудые ниилүүлэн нэгэдүүлхэ гээшэ юрын хэрэг бэшэ гэжэ нүхэр Л. И. Брежнев тэмдэглээ. Элбэг хүрэхэ, элдэб сортын хүдөө ажахын продукциие Эхэ орондоо үгэхэ гэhэн эсэсэй ниитэ нэгэн зорилгоёо туйлахын тула хүсэлэл оролдолгонуудаа нэгэдүүлхэ зэргэтэйбди. Нютагай эдеэ хоолой нөөсэнүүдые, хамhабариин ажахынуудай арга боломжонуудые мүн лэ гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ шухала. Энэ хэрэгтэ гаргагдаhан али бухы үүсхэл эдэбхи дэмжэгдэхэ ёhотой.

Экономико эрхилэлгые, хүтэлбэрилгын гуримые hайжаруулгын асуудалнууд эдеэ хоолой асуудалые шиидхэлгэдэ шухала hуури эзэлнэ. Гэхэ зуура гансал хүдөө ажахы болон бухы агропромышленна комплексые хүтэлбэрилхэ тухай бэшэ, харин нэн түрүүн нютагуудта, колхоз, совхозуудта, район дотор хүтэлбэрилхэ тухай эндэ хэлэгдэнэ. Энэ гектар-а юу тарихаб, энэ тэрэ хүдэлмэрээ хэзээ эхилхэб гэхэ мэтын асуудалнуудые колхоз, совхозhоо бэшэ хэншье hайнаар шиидхэжэ шадахагүй бшуу. Хүдөө ажахын үйлэдбэриин ашаг үрые али бухы талаарнь дээшэлүүлхэ, колхоз, совхозуудай агропромышленна комплексын бүхы шатануудай үүсхэлые али болохоор урмашуулха. эсэсэй hайн үрэ дүнгүүдые туйлахын тула эршэмтэйгээр хүдэлхыень тэдэниие баадхаха арга олгоhон тиимэ экономическа ба бусад эрхэ байдал байгуулха хэрэгтэй. Олонхи колхоз, совхозуудай гарзада орожо байхада, эдэниие хангадаг эмхинүүдэй ашаг олзо, шан абадаг тиимэ ушарые усадхан зайсуулхаар саг ерээ. Ушарынь гэхэдэ, ороохо таряанай, овощой, үрэ жэмэсэй ургуулагдадаг, мяха болон hүнэй үйлэдбэрилэгдэдэг, эдеэ хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилгын түсэбүүдэй бэелүүлэгдэдэг колхоз, совхозууд лэ агропромышленна комплексын гол хубинь болохо ёhотой бшуу. Бухы бусад шатануудынь энэ талаар алба хэхэ уялгатай. Тиихэдээ тэдэ өөhэдынгөө аша туhые колхоз, совхозуудта баадхаха ёhогүй.

Эдеэ хоолой программые КПСС-эй ЦК-гай ээлжээтэ Пленумүүдэй нэгэндэ зүбшэн хэлсэхэ гэhэн нүхэр Л. И. Брежневэй дурадхалые Пленумдэ хабаадагшад hайшаан угтаба.

Политбюрогой тоолодогой ёhоор, ЦК-гай ээлжээтэ Пленумүүдэй нэгэн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ ёhотой үшөө нэгэ асуудал хадаа ажахы эрхилэлгые, арадай ажахые хүтэлбэрилгын гуримые hайжаруулха асуудал болоно. Энэ талаар ехэ юумэн хэгдээ. Гэбэшье ажабайдал хүгжэн хубилна бшуу. hалбаринууд хоорондын, hалбари доторой харилсаа холбоонууд үргэдэнэ, улам орёо болоно, манай асари ехэ ажахын бүхы шатануудые жэгдэ hайн, залан хүтэлбэрилгын удха шанар үргэдэнэ.

«Экономико гаргаша багатай байха ёhотой» гэhэн XXVI съездын эрилтэнүүдтэй ажахы эрхилэлгын бухы арга боломжонууд зохилдуулан табигдаха зэргэтэй болоно. Гэбэшье энээнэй тула бухы юумэн хаа хаанагүй, гүйсэд дүүрэн хэгдээгүй, хэгдэнэшьегүй. Зарим ушарта предприяти болон нэгэдэлнүүдтэ ехэ түсэбүүдые абаха, эрдэм, техникын хүгжэлтэ дэбжэлтэ улам хурдадхаха ба продукциин шанар дээшэлүүлхэ гээшэ олзогүй байдаг. «Ниитэ хэмжээн» гэhэн ойлгомжо, жэшээлхэдэ, станок гаргалга гү, али хилээмэ барилга тухай хэлэбэл, тонно гү, али түхэригөөр тоологдодог, үгышье hаа, транспортын хүдэлмэри сэгнэхэдээ, тонно-километрээр тоолохо ябадал бодото дээрээ али болохо юумэ үригэдэ баадхана. Мүн энэ ёho гурим хадаа, үнэ сэнтэй ба хүндэ шэгнүүртэй байхадаал, түсэб дүүргэлгэдэ, шан болон бусад урмашуулгануудтал hайн байна бшуу. Материально-техническэ хангалга үндэhөөрнь hайжаруулха хэрэгтэй. Энээндэ үзэгдэдэг таhалгаряанууд, саг зуурыншье hаа, олон предприяти болон барилгануудай хүдэлмэриие буруу hүргэнэ бшуу. Хүтэлбэрилгые болон ажахы эрхилэлгые нарижуулан hайжаруулгын асуудалнууд ехэ гаргаша хэрэгсээдэггүй, тиихэдээ тэрэнэй ашаг үрэнь нилээд ехэ байдаг гээшэ. Энэ асуудалнуудаар КПСС-эй ЦК-гай болон Министрнүүдэй Соведэй тусхай тогтоол 1979 оной июлиин 12-то абтаhан юм. Энэ документ баталан абаhанhаа хойшо хоёр жэлhээ үлүү саг үнгэрбэшье, хэрэг ехэ урагшаа дабшаагүй, энэ тогтоол нобшо удаанаар, хүсэд бэшээр нэбтэрүүлэгдэжэ байнхай. КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй шиидхэбэринүүд, нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэhэн үгэ хадаа энэ тогтоолые заатагүй, дары түргэнөөр дүүргэлгын тон шухала хэрэгтэй байhанда партийна органуудай, СССР-эй Госпланай, министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй анхарал хандуулна.

Нүхэр Л. И. Брежневэй үгэ дотор түлишын-энергетическэ комплексые, капитальна барилгые хүгжөөхэ болон үйлэдбэриин хүсэнүүдые саг соонь ашаглаха гол шухала асуудалнуудта ехэ анхарал хандуулагдаhан байна. Түлишэ ба элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ нилээд ехээр дээшэнь болгохо гэжэ түсэб дотор хараалагдабашье, оронойнай хэрэглэмжэ бури түргэнөөр ургадаг гээшэ. Тиимэhээ түлишэ ба элшэ хүсэ гамнахын тула бухы урмашуулга болон бусад арга боломжонуудые хэрэглэхэ хэрэгтэй болоно бшуу. Капитальна барилгын талаар, капитальна hомололгонуудай багашагаар ургаха байбашье, гол фонднуудые ашаглалгада оруулалга нилээд ехэ болгохоор хараалагданхай. Компенсационно хэлсээнүүдэй үндэhөөр баригдадаг объектнүүдтэ саг үргэлжын анхарал хандуулжа байха ёhотой.

Капитальна hомололгонуудай ниитэ хэмжээнэй 10 процентээр ехэ болохо зуура, хэлэгдэhэнэй ёhоор, национальна доход 18 процентээр ургаха гээд хараалагдана. Энэ ямар удхатайб гэхэдэ, бухы арга нөөсэнүүдые hайнаар хэрэглэхэ хараа шугам гээшэ түсэбэй үндэhэ hуури болоно бшуу. Мүн лэ ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, продукциин шанар hайжаруулха талаар хэмжээнүүд хараалагданхай.

Үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ, тэрэниие эршэ түгэсөөр хүгжөөлгэдэ, эрдэм, техникын хүгжэлтэ дэбжэлтын туйлалтануудые хэрэглэхэ гээшэ шиидхэхы үүргэ дүүргэдэг. Тиигэжэ тэрэ эрдэм-шэнжэлгын болон проектнэ институдуудай урда ехэшье, харюусалгатайшье зорилгонуудые табина гээшэ. Эрдэм наукада мүнгэ зөөри болон хүсэ шадалаа урихэ ябадалые усадхаха, научна болон техническэ шиидхэбэринүүдэй мүнөөнэй эрилтэнүүдтэ харюусадаг байха, шэнэ техникэ болон технологи саг дары нэбтэрүүлэгдэдэг байха ёhотой гэhэн эрилтэ Пленум табяа.

Ажал хэхэ аргатай хүн зоной үсөөржэ байhан мүнөөнэй таарамжагүй эрхэ байдалда ажалай нөөсэнүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ гээшэ шухала болоно. Бар хүсэнэй ажал бага болголгые түргэдхэхэ гээшэ эндэ гол hуури эзэлнэ. Юуб гэхэдэ, мүнөө промышленностиин хүдэлмэришэдэй 40 процент шахуунь, харин барилга дээрэ, хангалгын hалбаринуудта энээнhээ дээшэ хүн зон бар хүсэнэй ажал хэнэ. Гарай, илангаяа хүндэ хүшэр ажал бага болгохо талаар тусхай зорилготой комплексно программа зохёон табилгые түргэдхэхэ хэрэгтэй.

«Ниитын байгуулалта болоhон социализм хадаа обществын үйлэдбэрилгын гол хүсэн болгошо ажалша хүниие бодомжотой зүбөөр, энэрхы ёhоор ашаглахэ айхабтар ехэ арга боломжотой юм. Тиимэhээ энэ арга боломжые гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ ёhотойбди», —гэжэ нүхэр Л. И. Брежнев онсолон тэмдэглээ бэлэй.

1982 оной түсэб тухай хэлэхэ болоо hаа, ЦК-гай Пленум дээрэ тэмдэглэгдэhэнэй ёhоор, ургалтын дунда зэргын эршэ тэрээн дотор хараалагданхай. Түсэб баталан абахадаа, бодото арга боломжонуудhаа нарин нягтаар үндэhэ баримталагдаhан байгаа, тиимэhээ тэрэниие заатагүй дүүргэлгын хойноhоо тэрэл зэргын шанга эрилтэ табиха ёhотой. Урдань үзэгдэдэг, түсэб хубилгаха ябадалтай эбсэжэ болохогүй. Баталагдаhанайнгаа hүүлээр түсэб хуули болодог, тиимэhээ хүдэлмэришэнhөө эхилээд, министр хүрэтэр — бултадаа хуулида хандаhан шэнгеэр тэрээндэ имагтал хандаха уялгатай. 1982 оной түсэб гансашье дүүргэгдэхэ бэшэ, харин үлүүлэн дүүргэгдэхэ ёhотой гэhэн зорилго парти табина.

Манай орон амжалтатайгаар хүдэлхын тула бухы юумэтэй: үндэр хүгжэлтэтэй үйлэдбэрилгын хүсэнүүдтэй, совет арадай социально-политическэ ба моральна нэгэдэлтэй. КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүд дотор найруулан табигдаhан, урагшаа дабшаха тодо hонор стратегитэй. Мүнөө үедэ манай бухы парти экономическа байгуулалтын талаар эмхидхэлэй хүдэлмэриин хэм хэмжээе улам дээшэнь үргэхэ ёhотой болоно. Партийна эхин организацинуудай дайшалхы шадабари: эрхэ байдал, ажалша коллективүүдэй эбтэй эетэй байлга — эдэ бүгэдэ айхабтар ехэ үүргэ дүүргэдэг. Тиимэhээ үйлэдбэриин үрэ дүнгүүд хадаа яажа коммунистнууд хүдэлнэб, тэрээнhээл ехэнхидээ дулдыдаха болоно бшуу.

1982 ондо ССР Союзай 60 жэлэй ойе манай орон тэмдэглэхэ юм. Энэ үйлэ хэрэг хадаа, болохоёо байгаа профсоюзуудай болон комсомолой съезднүүдтэй суг хамта, парти болон арадай нэгэдэлые саашань бэхижүүлгэдэ, ороной бухы наци болон арад үндэhэтэнэй улам бүри нягтаар нэгэдэлгэдэ, олониитын политическэ ба зохёохы эдэбхи үүсхэл бадаруулгада хүсэ ехэтэй, шэнэ түлхисэ боложо үгэхэнь найдамтай.

1981—1985 онуудай СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбэй, 1982 оной СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын түсэбэй болон 1982 оной Гүрэнэй бюджедэй проектнүүдые гол түлэб hайшааhан тогтоол КПСС-эй ЦК-гай Пленум баталан абаа. Заагдаhан проектнүүдые СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табихыень СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ дурадхагдаhан байна.

Дотоодын ба гадаадын политикын талаар, коммунис байгуулалтын зорилгонуудые бэелүүлхэ тушаа XXVI съездын найруулан зохёоhон стратегическэ хараа шугамые бодото дээрэнь бэелүүлхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай бэелүүлжэ байгаа ажал ябуулга бүримүhэн, гүйсэд дүүрэн hайшаагдаа.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежневэй Пленум дээрэ хэлэhэн захяа заабаринууд болон тобшололнуудые хүтэлбэри болгон, байгша оной зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхэ, 1982 оной болон бүхыдөө табан жэлэй түсэб дүүргэхэ ба үлүүлэн дүүргэхэ хэрэгтэ бухы анхарал оролдолгоёо, элсүүлэн нэгэдүүлхыень союзна республиканудай Компартинуудай ЦК-нуудта, партиин крайкомууд, обкомууд, окружкомууд, горкомууд болон райкомуудта, партийна организацинуудта, совет, профсоюзай болон комсомолой органуудта, министерствэнүүд болон албан зургаануудта Пленум дурадхаа. Энээнэй түлөө партиин шухалын шухала заабариие — арадай ажахын ашаг үрые дээшэлүүлгэ, тэрэниие эршэ түгэсөөр хүгжөөлгые бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ бүхы хүсэл оролдолгоо шэглүүлхэ зэргэтэй. Эрдэм, техникын хүгжэлтэ дэбжэлтэ хурдадхахын, арадай ажахын бухы шатануудта ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхын, продукци гаргалга ехэ болгохын ба шанарыень дээшэлүүлхын тула бии байгаа арга боломжонуудаа гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ шухала. Капитальна барилга горитойгоор hайжаруулха хэрэгтэ онсо анхарал хандуулагдаха ёhотой. Металл, түлишэ, электрын элшэ хүсэ, түүхэй эд болон материалнуудые, мүнгэн hангай болон ажалай нөөсэнүүдые тааруу зүбөөр ба гамтайгаар гаргашалха талаар хэрэгтэй хэмжээнүүдые бэелүүлхэ, манай экономикын гаргаша багатай байхын тула хэрэгтэй бухы юумэ хэхэ. Эрдэм наукын үүргэ дээшэлүүлхэ, эрдэм-шэнжэлгын, проектнэ болон конструкторска эмхинүүдэй ажал ябуулгын бүри ехэ ашаг үрэ туйлаха, түсэблэлгэ болон экономико хүтэлбэрилгые саашадань hайжаруулха талаар хүдэлмэри үсэд нэтэрүүгээр ябуулха, ажахы эрхилэлгын онол ба аргануудые нарижуулан hайжаруулха хэрэгтэй.

Гадаадын экономическа харилсаа холбоонуудай, нэн түрүүн социалис оронуудтай харилсаа холбоо үргэдхэлгын ашаг үрэ улам дээшэлүүлхэ.

Партиин хараалhан ехэ хэмжээнэй зорилгонууд хадаа нөөсэнүүд болон арга боломжонуудаа улам бүри гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ талаар хүсэл оролдолгоёо арьбадхаха эрилтэ hалбари бүхэнэй, союзна республика, хизаар, область, город болон район бүхэнэй, ажалша бухы коллективүүдэй урда табина гэжэ Пленум онсолон тэмдэглээ. Энээнhээ уламжалан, эмхидхэл, hүбэлгэн шадабари дээшэлүүлхэ, үйлэдбэриин участок бүхэндэ, хүтэлбэриин бухы шатануудта гүрэнэй ба ажалай журам бэхижүүлхэ хэрэг тон ехэ удха шанартай болоно.

1981—1985 онуудай СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэб, 1982 оной СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэб болон СССР-эй Гүрэнэй бюджет СССР-эй Верховно Соведээр баталагдажа, хуулиин хүсэтэй болоо. Харин мүнөө КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй болон СССР-эй Верховно Соведэй сессиин шиидхэбэринүүдые коммунист бүхэндэ, совет хүн бүхэндэ, коллектив бүхэндэ хүргэхэ, тэрэниие дүүргэхын тула тэдэ бодото дээрээ юу хэхэб гэжэ тодорхойлхо гээшэ шухала зорилго болоно. Манай байгуулалтын участок бүхэндэ ажалшадай амжалта түгэсөөр хүдэлмэрилхын тула эгээл тааруу зохид эрхэ байдал байгуулха, түсэбтэ даабаринуудай дүүргэлтые саг соонь хинаха гээшэ тон шухала.

КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй болон СССР-эй Верховно Соведэй сессиин шиидхэбэринүүдые тайлбарилан нэбтэрүүлгэдэ хэблэлэй, радио болон телевидениин үүргэ айхабтар ехэ. Тэдэ манай амжалтануудые али бухы талаhаань, эли тодоор, ойлгосотойгоор харуулха, олониитын үүсхэл оролдолго эдэбхитэйгээр дэмжэхэ, нөөсэнүүдые элишэлэн хэрэглэхэ, дутуу дунданууд болон бэрхэшээлнүүдые дабаха ябадалдань туhалха зэргэтэй.

Нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэhэн үгые, Пленумэй тогтоол болон СССР-эй Верховно Соведэй сессиин шиидхэбэринүүдые парти болон бухы совет арад урма баяртайгаар, хани халуунаар дэмжэн угтаа. Тэдэ дэлхэйн олониитын анхарал ехээр татаhан байна.

Манай түсэбүүд — зохёон байгуулгын түсэбүүд юм. Тэрэниие бодото дээрэнь бэелүүлхын тула эб найрамдал, уласхоорондын харилсаа холбоон, шахардуу байдал hулаpуулгые сахин хамгаалха ба улам гүнзэгырүүлхэ ябадал хэрэгтэй. Ленинскэ парти, Совет гүрэн хадаа эб найрамдалай, аюулгүй байдалай ба арадуудай харилсаа холбооной түлөө эгээл хубилашагүй тэмсэлшэд байгаа, байhааршье. Тиимэhээ тэдэниие дэлхэй дээрэхи ажалша хүнүүд, hайн hайханиие хүсэдэг бухы хүнүүд ехэтэ хүндэлдэг гээшэ.

Совет арадай түүхэтэ туйлалтануудай зам дээрэ арбан нэгэдэхи табан жэл үшөө нэгэ алдар солото шата болохо ёhотой, болохошье. Коммунистнууд, бухы ажалшад социалис мүрысөө бүри үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, арбан нэгэдэхи табан жэлые габшагай ажалаар, КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын тула тэмсэлдэ шэнэ амжалтануудаар тэмдэглэхэ байха гэжэ батаар этигэжэ байhанаа Центральна Комитет элирхэйлэн мэдүүлнэ.

(«Правдын» ноябриин 21-нэй түрүү бэшэг).

Нүхэр Л. И. Брежнев ФРГ ошохоёо мордобо

…ПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Вер…но Соведэй Президиумэй …түүлэгшэ Л. И. Брежнев …Г-гэй Федеральна канцлер Г. Шмидтын уряалаар …анай хэрэгээр Германиин …ративна Республика …хоёо ноябриин 22-то …скваhаа мордобо.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. Громыко, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо …В. Архипов нүхэр Л. И. Брежневтэй хамта ошобо.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүд Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, …А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидадууд П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, КПСС-эй ЦК-гай секретарьнар И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүд К. М. Боголюбов, Б. П. Бугаев, В. Ф. Мальцев, Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, Г. К. Цинев, Г. Э. Цуканов, Н. А. Щелоков, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидадууд В. А. Голиков, М. Холов, КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүд С. А. Лосев, В. М. Фалин, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин референт Е. М. Самотейкин гэгшэд Советскэ Союзай Гүрэнэй түгүүдаар шэмэглэгдэhэн Внуковска аэродром дээрэ нүхэр Л. И. Брежневые үдэшөө.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин туhалагшад А. М. Александров, А. И. Блатов, КПСС-эй ЦК-гай таhагые даагша Л. М. Замятин, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо А. Г. Ковалев, КПСС-эй ЦК-гай хэрэгүүдые эрхилэгшын орлогшо М. Е. Могилевец, СССР-эй МИД-эй таhагые даагша А. И. Бондаренко гэгшэд мүн лэ ФРГ ошолдохоёо мордобо.

ФРГ-гэй хэрэгүүдые СССР-тэ саг зуура түлөөлхэ этигэмжэтэ Х. Хубер, ФРГ-гэй посольствын дипломатическа хүдэлмэрилэгшэд үдэшэгшэдэй дунда байлсаа.

(ТАСС).

Л. И. Брежнев ФРГ ерэбэ

БОНН. (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежнев ФРГ-гэй Федеральна канцлер Г. Шмидтын уряалаар албанай хэрэгээр ноябриин 22-то Германиин Федеративна Республикада ерэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо И. В. Архипов тэрээнтэй хамта ерэлсээ.

Г. Шмидт, ФРГ-гэй вице-канцлер ба гадаадын хэрэгүүдэй министр Г.-Д. Геншер, СССР-hээ ФРГ-дэ байдаг элшэн сайд В. С. Семенов Кельн-Бонн аэропорт дээрэ самолёдой гэшхүүрэй дэргэдэ Леонид Ильич Брежневые амаршалан угтаба.

ФРГ-гэй правительствын хэблэлэй ба мэдээсэлэй албан зургаанай хүтэлбэрилэгшэ, статс-секретарь К. Беккер, ФРГ-гэй МИД-эй статс-секретарьнар Б. фон Штаден, Г.-В. Лаутеншлагер ФРГ-hээ СССР-тэ байдаг элшэн сайд А. Майер-Ландруг гэгшэд совет хүндэтэ айлшаниие мүн лэ угталсаhан байна.

ФРГ-дэхи СССР-эй посольствын, бусад совет эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд Л. И. Брежневые үнэн зүрхэнhөө амаршалба. Үхибүүд Леонид Ильичтэ баглаа сэсэгүүдые барюулаа.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин туhалагшад А. М. Александров, А. И. Блатов, КПСС-эй ЦК-гай таhагые даагша Л. М. Замятин, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо А. Г. Ковалев, КПСС-эй ЦК-гай хэрэгүүдые эрхилэгшын орлогшо М. Е. Могилевец, СССР-эй МИД-эй таhагые даагша А. П. Бондаренко гэгшэд Л. И. Брежневтэй хамта ФРГ-дэ ерэбэ.

Л. И. Брежнев болон Г. Шмидт, А. А. Громыко болон Г.-Д. Геншер автомашинануудта hуужа, мотоциклистнүүдээр үдэшэгдэн, ФРГ-дэ ерээд байха үедөө совет айлшадай бууха Гимних хэрэм тээшэ шэглэбэ.

Протоколтой зохилдуулагдажа, тусхай уулзалгын баяр ёhолол ноябриин 23-да Бонндо болохо.

Гимних хэрэмдэ ерэмсээрээ, Л. И. Брежнев ба Г. Шмидтын хоорондо богонихон хөөрэлдөөн болобо. Энэ хөөрэлдөөн хани ёhоной оршон байдалда үнгэрhэн байна.

ҮНЭН ЗҮРХЭНЭЙ БАЯР БАЯСХАЛАН

Агуухэ Октябриин социалис революциин 64 жэлэй ойдо дашарамдуулан, ажалшадһаа, партиина болон ниитын организацинуудһаа, предприятинуудай, эмхи зургаануудай, барилгануудай, колхоз, совхозуудай коллективүүдтэ, Совет Арми ба Флодой сэрэгшэдһээ олон тоото амаршалганууд Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедтэ, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ ороһон гараа.»

Хүгжэлтэ түгэс социализмын общество — хүнэй али бүхы талаараа хүгжэлтэ ехэтэй хүмүүжэлын тула бүхы эрхэ байдалай байгуулагдаһан бодото демократиин общество байгуулхын доро асари ехэ амжалтануудай түйлагдаһанай түлөө совет хүнүүдэй омогорхолоор амаршалгын бэшэгүүд нэбтэрэхэй. Тэдэ совет арадай морально-политическэ үндэр нэгэдэлые, тэдэнэй түүхэтэ этигэл найдалые, КПСС-эй XXVI съездын һаралһан манай Эхэ орониие социалис экономическэ, социальна ба оюун бодолой хүгжэлтын түсэбүүдые бэелүүлхын, зохёон байгуулгын шэнэ амжалтатайгаар шиидхэхын тула шин орёо зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэхэ ажалахаар бэлэн байһыень харуулна.

КПСС-эй, Совет гүрэнэй дотоодын болон гадаадын политика бүрин хүсэдөө дэмжэгдэнэ, һайшаагдана, совет хүнүүдэй ашата туһада, зол жаргалай түлөө КПСС-эй Центральна Комитедтэ, ЦК-гай Политбюродо, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ нүхэр Л. И. Брежневтэ эльгээгдэһэн үнэн зүрхэнэй амаршалгануудта бэшэгдэнэ.

Хото, хүдөөгэй ажалшад манай ниитын аша туһа түлөө ажаллаһан оролдолгоороо бахархажа, ажалай ба политическэ ехэ дэбжэлтээр байдалаа харуулна. КПСС-эй XXVI съездэй шиидхэбэринүүдые амжалтатайгаар бэелүүлхын, табан жэлэй түрүүшын жэлэй даабаринуудые дүүргэхын түлөө бүгэдэ арадай социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэнэ. Октябриин найндэрэй габшагай вахтада хабаадагшад амаршалгын бэшэгүүдтээ эльгээхэдээ, алдарта хэрэгүүд тухайгаа, абаһан үүргэнүүдээ дүүргэһэн, ашаг үрэ ехэтэйгээр ажаллажа тухай дуулгана. Энэ хадаа Октябриин Эхэ ороноо социализмын бэхижэлгын ниитэ сэдьхэлэй асари ехэ түсэбүүдэй бодото дээрээ бэелүүлэгдэхэ байдал болоно.

Социалис оронуудай хүтэлбэрилэгшэдһээ, коммунис, хүдэлмэришэдэй, революционно-демократическа партинуудһаа, гадаадын оронуудай правительствонуудһаа, гүрэнэй ба ниитын ажал ябуулагшадһаа ерэһэн амаршалгануудта ... байна.

Шэнэ байгуулалтын зохёохы барагдашагүй ехэ арга боломжонуудые элирүүлэн нээһэн Советскэ Союзай али бүхы түйлалтанууд жаргалта ерээдүйн түлөө тэмсэдэг бүхы арадуудта этигэл найдалай шухала нүхэсэл болоно гэжэ манай ханинар совет хүнүүдые найдуулдаг. СССР социалис хани нүхэдэй оронуудай найдамтай түшэг тулгуури, дэлхэйн арадуудай революционно сүлөөлэлгын тэмсэлэй түшэг тулгуури болоо гэжэ эдэ бэшэгүүд дотор хэлэгдэнэ. Жара гаран жэлэй хугасаа соо эб найрамдалда, социализмда, хүнэй эрхэтэ дэбжэлтэдэ хэлбэришэгүйгөөр алба хэжэ байдаг Совет гүрэнэй залан сэхэ ленинскэ гадаадын политика эдэ бэшэгүүд соо үндэрөөр сэгнэгдэнэ. Империализмын эгээл хархис милитаристнуудай эдэбхижэлгэ хэ байһанда уламжалан, улам орёо болоһон, хардуу шанга болоһон мүнөө үеын уласхоорондын байдалда энэ политика термоядерна дайнай аюулһаа хүн түрэлтэниие аршалан хамгаалгада эгээл үнэтэ шухаг хуби болоно.

Агуухэ Октябриин 64 жэлэй ойдо дашарамдуулан, үнэн зүрхэнэй амаршалгануудые, һайн һайхан хүсэлэнгүүдые эльгээһэнэйнь түлөө КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум, СССР-эй Министрнүүдэй Совет партиин, совет ба ниитын бүхы организацинуудта, предприятинуудай, эмхи зургаануудай, барилгануудай, колхоз, совхозуудай коллективүүдтэ, Совет Арми болон Флодой сэрэгшэдтэ, социалис оронуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ, коммунис, хүдэлмэришэдэй болон революционно-демократическа партинуудта, правительствонуудта, гүрэнэй ба ниитын ажал ябуулагшадта, демократическа эмхинүүдтэ, гадаадын оронуудай зарим эрхэтэдтэ үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан хүргэнэ.

КПСС-эй Центральна Комитет

Президиум Верховно Соведэй СССР-эй

СССР-эй Министрнүүдэй Совет

ҮШӨӨ ҺАЙНААР АЖАЛЛАХА АРГАТАЙБДИ

Ажалаймнай эмхидхэлые, бүхы арга боломжо, хаба шадабаримнай шалгаха шанхахан шалгалтын эхилээд байһаниие бултанда мэдээжэ. Малайшанай үбэлжэлгые эхинһээнь эсэстэнь хүрэтэр тон эмхитэйгээр үнгэргэхэ 'шалгаа' һаамнай, ганса энэ жэлэй бэшэ, иланга ерэхэ 1982 оной бүхы түсэб, даабаринай дүүргэлтэ сүм дулдыдаха байна.

Тэгээд тиимэһээ хүршэ Сэлэнгын районой Тельманэй нэрэмжэтэ совхозой малшадай үүсхэл урая алишье талаараа ехэ удха шанартай, хаа хаанагүй үргэнөөр дэмжэгдэхэ ёһотой гэжэ манай ажахын хүдэлмэрилэгшэд тоолоно. Юуб гэхэдэ, ажахы фермэ, отара, хүн бүхэндэ бии байһан доторой арга боломжо, хэрэглэгдээгүй нөөсэнүүдые элсүүлхэ, бүхы талаар хүсэеэ, шадабаряа гаргаха арга олгоно бшуу.

Эдэ бүгэдые хараада абажа, манай ажахын һаалишад, малшад, хонишод, мал ажалла хабаатай бүхы хүдэлмэрилэгшэд энэ ехэ мүрысөөндэ хам оролсохо гэжэ шиидээ.

Түрүүн отара, фермэ, комплекс, отделени бүхэндэ суглаанууд боложо, үбэлжэлгые һайнаар үнгэргэхэ, адууһа малһаа ашаг шэмэ ехээр абаха, мяха, һү гүрэндэ худалдаха түсэб амжалтатайгаар дүүргэхэ ямар аргатайбибди, үшөө юу хээ һаамнай һайн бэ гэжэ хөөрэлдэһэн, зүбшэһэн байгаабди. Тиигээд үйлэдбэриин бүхы коллективүүдэй даалгабаряар социалис уялга абтаһан юм.

Жэшээнь, манай малшадай социалис уялга соо иигэжэ бэшэгдэнхэй: «КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө тэмсэжэ, арбан нэгэдэхи табан жэлэй, мүн 1981—1982 онуудай түсэб болон, социалис уялгануудые амжалтатайгаар дүүргэхын түлөө бүхы хүсэеэ зорюулхабди. Байгша оной дүрбэдэхи кварталда үнеэн бүриһөө 560 килограммһаа бага бэшэ һү һааха, жэлэй түсэбһөө гадуур 2 мянган центнер сагаан эдеэ гүрэндэ худалдахабди. Ерэхэ 1982 оной түрүүшын хахад жэлдэ үнеэн бүриһөө 1350 килограммһаа бага бэшэ һү һааха гэхэ гү, али байгша оной энэ үеынхитэй сасуулхада, тэрэниие 71 килограммаар дээшэлүүлхабди. Энээнэй ашаар хамтадаа 10,9 мянган центнер һү һаажа, энэ продукци гүрэндэ худалдаха хахад жэлэй түсэбөө болзорһоонь урид дүүргэхэ аргатай болоһон байнабди».

Нимэ ехэ уялгануудые абаад, тэдэниие амжалтатайгаар дүүргэхэ ямар арга боломжо манда бииб, юуниие ушадхажа нимэ зорилго урдаа табинабибди гэхэ хэдэн жэшээ, баримтануудые дурдаха шухала.

Энэ жэлэй үнгэрһэн арбан һарада ажахын малшад яһала һайн үрэ дүнгүүдые туйлаа гэжэ онсолон тэмдэглэхээр. Жэшээлхэдэ, гүрэндэ мяха худалдаха арбан һарын түсэб 117,3 процент, һү — 101, ноохо — 106,4 процент дүүргэгдэв. Энэ үе соо мал ажалай бүхы продукцинуудые гүрэндэ худалдаха нёдондонойхиие бодоходо зарим тэды ехэ болоо. Тиихэдэ үнгэрэгшэ жэлэй энэ үедэ ажахын фермэнүүдтэ үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1700 шахуу килограмм һүн һаагдаһан байгаа һаа, мүнөө тэрэмнай 2000 гаран килограммда хүргэгдөө гэхэ гү, али үнеэн бүхэнһөө 350 үлүүтэй килограммаар ехэ һүн һаагдаба.

Калёновско, Доодо-Ивалгын һү һаалиин комплекснуудай, мүн гурбадахи отделениин фермын коллективүүд бүхы район соогоо дэлгэрһэн мүрысөөндэ ходо түрүү һууринуудые эзэлжэ ябана. Тусхайлбал, Калёновско комплексын (даагшань Д. Ф. Ланцов) жэлэй эхинһээ хойшо хамта 4200 үлүүтэй центнер һү һаажа, үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 2200 шахуу килограмм һү һааһан байна. Гурбадахи фермын хид (даагшань Л-Н. С. Санжицыбикова) үнеэн бүриһөө 2500 үлүүтэй килограмм һү һаагаад, районой бүхы фермэнүүдэй дунда мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ гаранхай.

Манай эрхим һаалишад Б. Д. Ленхобоева, Б. Р. Гомбоева, М. Н. Капустина, Ц-Д. Ц. Цыбикова, А. Ф. Шункова, М. А. Дружинина, Е. Г. Шункова гэгшэд үнеэн бүриһөө 3000 килограммһаа эхилээд, 2600 килограмм хүрэтэр һү һаагаа.

Эдэ үдэрнүүдтэ ажахымнай бүхы фермэнүүд сүүдхэдэ 37 центнер һү һаана, тэрэнэйнь 35 центнерынь гүрэндэ тушаагдана. Мүнөө бүхы һүнэймнай 92 процентнь нэгэдэхи сортоор абтана.

Үхэршэд, хонишодиай баһал муу бэшэ үрэ дүнгүүд-

МАЛ АЖАЛ — онсо шухала һалбари

тэйгээр жэлые дүүргэхэ байна. Жэшээнь, ажахын үниин малшад А. Каленых, Г. Колбин, С. Похолков гэгшэд жэлэй эхинһээ хойшо харуулһан бүхы шэнгүүрые суудхын 650—700 граммаар нэмэгдүүлээ. Малшадай оролдолгоор ажахынай ашаан үүлэнэй түсэбые болзорһоонь урид, декабриин 20-до дүүргэхэ аргатай болоноhэбди. Түсэбһөө гадуур 100 центнер махан гүрэндэ худалдагдаха юм. Тиигэжэ тала мүнөө 230 эрэ хашараг хааһаа, шахан таргалуулжа байна. Эдэ малдаа һайнаар бүлүүлагдаһан үбһэ тэжээл дүүрэн нормоор эдюулэгдэнэ. Шахамал бүхэнэй шэнгүүрые суудхэ 800 граммһаа бага бэшээр нэмэхэ, түсэбриинь 3,5 центнер шэнгүүртэй болгожо, мяханай комбинатда ябуулхабди.

Тэдэнэй дундаһаа ажалай түрүүшүүд Л. Ж. Шарапов, Б-Х. Н. Галсанова, С. Н. Тютькин, С. С. Ошорова, Б. Л. Гармажапов, Б. Ц. Тогочеев гэгшэдые онсолон нэрлээ.

Хэнэйшье мэдэһээр, түйлаһан зарим тэды үрэ дүнгүүдээрээ һанаагаа амархагүй, мүнөөдэр үсэгэлдэрэйхиһээ һайнаар хүдэлхэ гээшэ манай ажалша хүнүүдэй ёһо заншал ха юм даа. Тиимэһээ ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэд энэ эхилээд байгша малай үбэлжэлгые бүри өрхим һайнаар үнгэргэхэ, ерэхэ 1982 оной түсэб, даабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэхэ үндэһэ һуури табиха хэрэгтэ бүхы хүсэеэ зорюулха гэжэ шиидээ.

Түбхын түрүүн ажахын дирекци, партком, профсоюзай комитет намар эртэ байхада малай үбэлжэлгэдэ һайнаар бэлдэхэ тушаа коллективүүдэй хоорондо мүрысөө дэлгэрүүлээ юм. Энээнэйнь хэр ябажа байһаниие ходо шалгажа байгаабди. Фермэ, отара, комплекснуудшье хоорондоо ябалсажа, бэе бэеэ шалгадаг һэн. Тиигэжэ малай байранууд хаһа сагтаа заһабарилагдажа дулаалагдаа. Жэшээнь, һаалиин томоохон фермэ, комплекснуудтахи малай байра хуу һэльбэгдээ, досоонь үнеэдые һааха, шэбхэ сэбэрлэхэ, тэжээл хубаарилжа үгэхэ түхеэрэлгэнүүд шэнээр тодхогдоо. Мүнөө хоёр фермэнүүдһээ бэлиэндэ бүхы хүдэлмэри оньһожоруулагдаа.

Түрүүшэлэн шиигэн, хүүрэг тэжээл бүлүүлхэ түйхэд оньһожоруулагдаһан 4 цех дүүрэн хүсэдөө хүдэлгэдэбэ.

Таряашад, механизаторнууд, луговодуудай үнэн шударга, оролдосотой ажалай ашаар гандуушаг уларилтай энэ жэлэй эрхэ байдалдашье бүхы эдэ малда яһала һайн үргаса абтаа. Жэшээлхэдэ, манай түрүү луговод Г. С. Колесниковой звено 290 гектар сабшалангай гектар бүхэнһөөнь 40 центнер үбһэ сабшаа. Ажалай ветеран, пенсионер Ц-Д. Гимпилдармаев даажа абаһан газарайнгаа гектар бүриһөө 28 центнер үбһэ хуряажа. Механизаторнууд В. П. Каленых, И. М. Астраханцев, СССР-эй Верховно Соведэй депутат Ц. Б. Балмацыреннов гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг тэжээл үйлэдбэрилгын тусхай оньһожоруулагдаһан звенонууд байһан һайн үрэ дүн туйлаа.

Эдэ бүгэдын ашаар мүнөө жэлдэ 39 мянган центнер үбһэн, 8 мянган тонно сенаж, 6400 центнер хониноо силос бэлдэгдэбэ. Дүршэлтэй механизатор И. И. Плотниковой хүтэлбэрилдэг звено хүсөөр 600 тонно витаминтай ногоон гурил татагдаһан байна. Ондоогоор хэлэбэл, нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо бүхы дээрээ хоёр дахин шахуу ехэ үбһэ тэжээл бэлдхэгдөө. Мүн хамтадань 17 мянган центнер таряа сохижо, өөһэдтөө хэрэгтэй үрэһэ хүрэнгэ хүсэд хааха, адууһа малдаа бага зэргэ талха таряа таһалжа үгэхэ аргатайбди.

Үбэлжэлгын үедэ даб дээрэ малда эдюулхэ үбһэ тэжээл отара, фермэ, комплекснуудта зөөгдэнхэй.

Иигээд байхадаа, бүхы үбһэ тэжээлые тон нарин нягтаар гаргашалха, хуу буйлуулжа эдюулхэ байнабди. Илангаяа туранхай, үбшэн малаа дары илгажа, тусхай эмшэлгэ-тэбээрүүлгын пунктда суглуулан, һайнаар тординобди.

Малай үбэлжэлгые һайнаар үнгэргэхэ хэрэг хүнүүдэйл оролдолгоһоо гол түлэб дулдыдадаг байһаниие хараалаа абажа, эрхим дүн туйлагшадые али болохоор урмашуулха, бүхы малшадай, коллективүүдэй дунда социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлжэ байнабди. Мүрысөөнэй дүн арбан хоног, һара бүри согсологдожо, түрүүшүүлдэ дамжуулгын улаан туг, мүнгэн шангууд барюулагдана.

Л. БУРКОВ,
Улаан-Үдын районой Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахын директор.

Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадай ноohо ээрэлгэдэ бэлдэдэг цех. Эндэ Анатолий Павловай хүтэлбэрилдэг бригадада эбтэй эетэй 20 хүн хүдэлдэг. Тэдэнэр гурбан халаанда ажаллахадаа, түсэбөө ходо үлүүлэн дүүргэжэ, социалис мүрысөөндэ нэгэнтэ бэшэ шалгаржа гарадаг юм. Коммунис ажалай ударнигууд Зинаида Куликова, Любовь Красикова гэгшэд коллектив соогоо хүндэтэй болоһоор үнинэй юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Зинаида Куликова (зүүн гарһаа), Любовь Красикова ажал дээрээ.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

АЖАЛЛАҺАНАЙЛ ЗЭРГЭЭР—УРГАСА

Ниитынгээ адууһа малые үбһэ тэжээлээр хүсэд хүрэхөөр хангадаг болохо зорилго табижа, «Рассвет» колхозой тракторно-таряан ажалай бригаданууд энэ жэлдэ ехэ хүдэлмэри хээ гэжэ тэмдэглэхээр. Жэшээлхэдэ, һаяхан колхоздо таряан ажалай бригадануудай дунда дэлгэрһэн мүрысөөнэй дүн гаргагдажа, ажахыда бүхыдөө хэды шэнээн ургасын абтаһаниинь тодорхойлогдобо.

Таряалан, сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ талаар ехэхэн оролдолго гаргаһанай ашаар үбһэ ногооной, орооһо-таряанай, хартаабхын муу бэшэ ургаса абтаа гэжэ тэмдэглэгдээ.

Тусхайлбал, сенажтай хамта бүхыдөө 20 мянган центнер үбһэн хуряагдаа. Энэнь нёдондонойхиһоо 2000 центнерээр ехэ болоно. Колхозой түрүү луговодууд Л. И. Слепнев, С. А. Афанасьев, М. О. Иванов, И. Д. Афанасьев гэгшэд өөһэдынгөө даадаг сабшалан дээрэһээ гектарай 30—35 центнер үбһэ абаа юм.

Мүн үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ жэшээгүй ехэ гэхэ гү, али хамта 9300 тонно силос дарагдаа. Үшөө гурба мянга шахуу тонно куузику, турнепс абтаһан байна.

Бүхыдөө 40 мянган центнер таряа хуряажа, гүрэндэ найма мянган центнер орооһо худалдаад, өөһэдтөө хүсэд хүрэхэ үрэһэ хаагаа, адууһа малдаашье эдюулхэ орооһо, таряа таһалха аргатай болоо. Үнинэй механизатор А. В. Перелыгинэй хүтэлбэрилдэг бригада бултанһаа һайн ургаса хуряагаа гэхэ гү, али гектар бүриһөө дунда зэргээр 14,2 центнер таряа суглуулһан байба.

Хартаабхашад К. Ф. Петров, Ф. К. Васильев гэгшэд гектар бүриһөө 150 центнер ургаса абажа, хамта 18 мянган центнер хартаабха хуряагаа.

Үндэр ургаса абаһан механизаторнууд, луговодууд, түрүү звено, бригадануудай ажалай нэмэлтэ түлөөһэ болгосон хамтадань 286 центнер орооһо, 400 центнер үбһэ, центнер хартаабха, 5 ... ган түхэриг абаха болоо.

Тиигэжэ колхоз адуу малдаа хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээлтэй үбэлжэлгэдэ орожо, мүнөө һү ехээр һаажа, гүрэндэшье горитой худалдажа байна. Мүн үхэрнүүдые ... шахан таргалуулжа, гүрэндэ мяха худалдаха түсэбөө ... гэхэ аргатай.

В. БОРИСОВ
Бэшүүрэй район.

1. МҮНӨӨДЭРЭЙ ШУХАЛА АСУУДАЛ

БАМ

Байгша оной сентябрь һарада республикымнай ниислэл хотодо БАМ шадархи газар дайдые ашаглаха асуудалаар Бүхэсоюзна ээлжээтэ гурбадахи конференци үнгэргэгдөө бэлэй. Эндэ БАМ-ай барилгашадые эдеэ хоолой зүйлөөр хангаха тушаа олон шухала асуудал зүбшэн хэлсэгдээ һэн. Заха хизааргүй үргэн БАМ шадархи газар нютагуудта хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөхэ шухала асуудалнууд ВАСХНИЛ-ай Сибириин отделениин эрдэмэй олон подразделенинүүдтэ шэнжэлэгдэжэ байдаг юм.

Республикын хойто районуудта хүдөө ажахын үйлэдбэриие саашадань улам түргэнөөр хүгжөөхэ, БАМ-ай Буряадай участогай барилгашадые эдеэ хоолой шухала продуктнуудаар хангаха асуудалай ямараар шиидхэгдэжэ байһан тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгэхыень Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлгын институтай экономикын таһагай ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ, экономикын эрдэмэй кандидат А. М. Дериглазовта хандаһан байнабди. Бэшэгүүдынь доро толилогдожо захалба.

ТҮҮХЫН ХУУДАҺА ИРАХАДА...

Мүнөө баригдажа байһан түмэр замай магистраль эгсэ душан жэлэй саада тээ Байгал-Амарай гэжэ нэрлэгдэһэн байха юм. Мянга юһэн зуун гушаад оной эхиндэ Алас-Дурна хизаарай эмхинүүдэй ВКП(б)-гэй ЦК-да, СССР-эй Арадай комиссариадай Соведтэ эльгээһэн дурадхал дотор Транссибириин түмэр замай барилга Байгал далайн хойгуур, Татарска тохойн нэгэ булангай захаар баригдаха гэжэ бэшэгдэхэдээ, Байгал-Амарай магистраль гээд онсо тэмдэглэгдээ бэлэй.

Үнэн дээрээ түмэр замай Сибириин агуухэ магистралиин хойто захаар гараха барилга тушаа бүри үнихэнэй хэлсэгдэдэг байгаа юм. Түүхын хуудаһа иража харахада, 1878 ондо Пермьһээ Екатеринбург (Свердловск) хүрэтэр түмэр харгын баригдажа дүүргэгдэхэдэ, энэ замаа бүри саашань — барга харанхы хизаар руу, Сибирь, Алас-Дурна зүг тээшэ үргэлжэлүүлхэ һанаашалга түрөө юм. Тэрэ сагһаа хойшо найман жэлэй үнгэрөөд байхада, Транссибириин ерээдүйн магистралиин барилга заабол үргэлжэлүүлхэ гэһэн шиидхэбэри абтаа һэн. Түмэр замай барилгые тон богони зайгаар Номгон далайн эрье хүрэтэр үргэлжэлүүлхэдээ түргэн болзорто, үнэгүйгөөр, бага гаргашатайгаар бариха арга заабол олохо зорилго хараалагдаа бэлэй. Тон богони зайда, Байгал далайн хойгуур түмэр зам гараха байһан юм. Түрүүшын дурадхалаар түмэр харгын барилга Красноярск, Братск, Нижнеангарск, хүрөөд, Дээдэ-Ангарай хүндыгөөр Витимэй уулануудые дабан дам саашаа Хабаровск хүрэхөөр хараалагдаһан байна.

1889 ондо тусхай даабаритай экспедици ерээдүйн түмэр замай баригдаха шэглэлээр шэнжэлгэ хэжэ аяншалхадаа, Нижнеангарск, Кумора, Хойто Муя хадын дабаагаар Муя голдо хүрэжэ, энэ газар нютагуудаар түмэр харгы барихын аргагүй хүшэр хүндэ гэһэн шиидхэбэри абаа юм. Үнэхөөр тэрэ үедэ энэ хизаараар харгы бариханьаргагүй хүшэр байһан гээшэ.

Нигээд ерэхэдээ хойто зүгөөр харгы бариха гэһэн дурадхал хойшолуулагдажа, түүхэтэ Транссибириин магистраль Байгалай урдуур татагдаһан бэлэй. Урда зүгөөр баригдаһан харгы гаргаша багатай байхаһаа гадна түргэн бүтэхөөр түсэблэгдэһэн юм. Гэбэшье энэ удаа Байгалай хойгуур гараха харгын барилга хэзээдэшьеб бэелүүлэгдэхээр хараалагданхай үлэһэн гээшэ. Тэрэ үедэ харгы барихаар проект зохёогшод Сибирь — Аляскын харгы татаха тушаа һанамжатай байгаа юм. Нигэжэ мүнгэн хашарһата Байгалаймнай хойто эрьеэр зурыха түмэр харгы Париж, Нью-Йорк хотонуудые холбохоор хараалагдаһан байгаа. 1906 ондо Эрхүү хотодо түмэр харгын барилга тушаа тусхай зүблөөндэ хэлсэгдэһэн юм. Эндэ Хойто-Байгалай түмэр харгын барилга тушаа зүблөөндэ хабаадагшад дурадхалыень һайшаан дэмжэбэшье, тулюур туйгаан экономикотой хаанта Россин нимэ ехэ барилгые хэзээдэшье хүшэ хүрэхэгүйе мэдэһэндээ арсаха баатай болоо юм.

Агуухэ Октябриин социалис революциин илан мандаһанай һүүлээр Совет гүрэн түрэмнай Хойто-Байгалай түмэр харгы заабол барихаар шиидээ юм. Партиин ЦК-да, СССР-эй Арадай комиссариадай Соведтэ Алас-Дурна хизаарай эмхинүүдэй оруулһан дурадхалаар 1932 ондо Байгал-Амарай түмэр замай магистралиин барилгын управлени байгуулагдаа һэн. Жэл үнгэрөөд байхада Зам харилсаанай Наркомадай Зүүн Сибириин экспедициин үндэһэ һуури дээрэ бэдэрэлгын техническэ таһаг эмхидхэгдээ юм. Удаань 1937 ондо «Байкалтранспроект» байгуулагдаад, 1940 ондо түмэр замай барилгын зарим участогуудай, тэрэ тоодо Усть-Кут — Нижнеангарск хүрэтэрхи харгын техническэ проектые зохёожо дүүргээ юм. Тэрэ жэлнүүдтэ шухалада тоологдохо зарим харгынь баригдажа захаланхай байгаа.

Эсэгэ ороноо хамгаалха Агуухэ дайнай эхилхэдэ, баригдажа захалһан Байгал-Амарай түмэр зам бүхыдөө зогсоогдошоо һэн. Илангаяа проектно-бэдэрэлгынь хүдэлмэри хүсэдөөр орхигдохо баатай болоо юм. Дайнай илалтаар дүүрэһэн 1945 ондо тон богони саг соо Комсомольск, Советский Гавань хотонуудые холбоһон түмэр харгы баригдаа. 1947 ондо Тайшедһээ Братск хүрэтэр. 1951 ондо Усть-Кут хүрэтэр түмэр зам баригдаа. 1967 ондо проектно-бэдэрэлгын хүдэлмэри дахяад һэргээгдэжэ ябуулагдаа. Экономикынгоо талаар нилээд бэхижэһэн Эхэ оромнай далаад онһоо захалжа, Байгал-Амарай түмэр замай магистралиие барижа эхилээ юм. Арбадахи табан жэлэй туршада барилгын программаар хараалагдаһанай ёһоор зарим участогта рельснүүд табигдажа, ашаанай поезднууд ябуулагдажа захалаа һэн. Арбан нэгэдэхи табан жэлдэ Байгал-Амарай бүхы замаар поезднууд дабшажа, БАМ шадархи нютагууд хүсэдөөр ашаглагдаха байна.

Мүнөө үеын суута барилга болохо БАМ ашагта малтамалаар элбэг газарнуудаар татагдаха юм. Жэшээлбэл, мүнөө түмэр замай барилгын үшөө дүүрээдүй сагта кокслогдодог Нерюнгринскэ шулуун нүүрһэнэй уурхай, Удоканай зэдэй хэбтэшэ ашаглагдажа захалаа. Энэмнай Урда Яхадай территориально-үйлэдбэриин комплексэй бааза дээрэ байгуулагдаха юм. Тиихэдэ БАМ-ай Буряадай участогта үнэтэ ашагта малтамалнуудай ... сэ захаһаа бии байха. 1957 ондо Урда Муя хормойдо эрхим шанарай асбестын хэбтэшэ олдоһон лэй. Мүнөө эндэ «... дёжное» тосхон ... хэй. Тэрэшэлэн Холодненско һуурин шадар ... таллай рудагай хэбтэшэ ... рүүлэгдэнхэй шэнжэлэгдэ...

Эдэ бүхы ашагта малнуудай нөөсэнүүдэй ... лагдажа захалхаһаа ... БАМ-ай Буряадай участогай дэргэдэ хүдөө ажахын үйлэдбэри үргэдэн ... дэжэ, юрэнхы дээрээ ... то-Байгалай территориально-үйлэдбэриин комплекс ... гуулагдаха юм.

Шэнэ газар нютаг ашаглахада хүн зон ... ерэжэ ажаллаха, ажа... болоно. Мүнөө үедэ БАМ-ай Буряадай участогта ... ной тоо 10 дахин ... ронхой. Эды олон барилгашадые эдеэ хоолой шухала зүйлнүүдээр хангаха түрүүшын ээлжээнэй ... го болоно.

Хожомоо Буряадай хойто районуудта ... бүри олошорхоор ... дана. Мүнөө үедэ БАМ-ай барилгашад гол түлэб ... нэй жасаһаа эдеэ ... хангагдажа байнхай. ... шын үедэ иимэ ... алишье талаараа ашагтай ... рюулмаар гээшэ. ... энэмнай саашадаа ... хэ ёһогүй. Тиимэһээ ... БАМ-ай барилгашадые ... таг шадар үйлэдбэрилһэн эдеэ хоолоор хангаха ... шухала зорилго мэтэ... бигдана. Иигээд ерэ... БАМ-ай олон түмэн ... гашадые арга болом... мяха, һүн, үндэгэн ... овощоор хангаха ... шиидхэгдэжэ байнхай.

БАМ-ай барилгашадые ... хы зүйлэй продуктаар ... гахын аргагүй. Ил... сэбдэг хүйтэн Сибириин ... то зүгтэ оршодог ... элдэб зүйлэй эдеэ ... продуктнуудые үйлэд... хэншье хүшэр. Тиимэһээ ... со шухала эдеэ хоолой ... рим тэды хангагдажа ... бшуу. Тодорхойлбол, ... гутадаг, холын харгыда ... хын аргагүй продукт... үйлэдбэрилжэ боломжо... Эгээл энээн тухай удаа... статьянууд дотор дэл... гыгээр хэлэгдэхэ.

А. ДЕРИГЛАЗОВ
экономикын эрдэмэй кандидат.

(Үргэлжэлэлынь гараха).

ХАРГЫ ЗАМ БОЛБОСОН ТҮХЭЛТЭЙ БОЛОНО

Автономито республикые Эрхүүгэй областьтой холбодог авто-харгы зүбшаһан Буряадай тосхон һууринуудта хон-жэн байдал дахинаа тогтобо. Барилгашад харгы барижа дүүргэбэ.

Замай хүдэлмэрилэгшэд харгын оршон тойронхи тосхонуудые болбосон түхэлтэй болгоно. Тэндэ павильонууд болон амаралтын талмайханууд, автотранспортын техническэ шалгалтын пунктнууд баригдахаар хараалагданхай.

Буряадай ниислэл Улаан-Үдэдэшье тойруу замай барилга эхилээ.

Улаан-Үдэ.

ҮЛЬГЭР ДОМОГ, БОДОТО БАЙДАЛ ТУХАЙ СУГЛУУЛБАРИ

Дагестанай В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ университедэй залуу эрдэмтэд арадай сэсэн мэргэн үгэнүүдые суглуулдаг юм. Мянгаад оньһон ба хошоо үгэнүүд, үльгэрнүүд, дуунууд, таабаринууд тэдэнэй суглуулбаридань ороно. Университедтэ байгуулагдаһан аман зохёолой ба литературын эрдэм шэнжэлэлгын студентнэрэй институт арадай аман зохёолдо дуратайшуулые нэгэдүүлдэг юм. Тэрэ хорёод жэлэй туршада хүдэлнэ. Эдэ жэлнүүдэй туршада тэдэнэй эмхидхэһэн студентнэрэй экспедицинууд Дагестанай бүхы районуудаар ябаһан байна.

Дагестанай хүн зоной ажабайдалда болоһон социальна хубилалтанууд тухай баян материал суглуулагдаа. Шэнжэлэгшэд урданай домог болон мүнөө үеын болоһон ушарнуудые бэшэжэ абадаг, фото-зурагуудые буулгадаг, зурагуудые зурадаг. Олон жэлдэ бэдэрэлгэ хэһэнэй ашаар миллион шахуу гар бэшэг ба бусад материалнууд суглуулагдаа.

Аман зохёолнуудые суглуулагшадай дунда бэлигтэй олон залуушуул бии. Дагестанай мэдээжэ поэдууд ба уран зохёолшод Расул Гамзатов, Фазу Алиева, Ахмедхан Абу-Бакар болон бусад эрдэм шэнжэлэлгын студентнэрэй институтай уран һайханай студида хэшээлнүүдые үнгэргэдэг юм.

Махачкала.

Совет орон дотор

ОЙ МОДОНДО ГАМТАЙГААР ХАНДАХА

Мариин АССР-эй ой модоной баялиг арьбадхагдана. Барилгын модоной схээр бэлэдхэгдэдэг байгаашье һаань, сагдуул модоной тоо отологдоһон модоной хэмжээнһээ нэгэ хахад дахинаар ехэ болоно.

Автономито республикын модо ургуулагшад ой тайгые хамгаалха талаар ехэхэн хүдэлмэри хэнэ. Гансал мүнөө жэлдэ Мариин АССР-тэ сагдуул модоной талмай арбан мянган гектараар үргэдхэгдөө. Модо отолһон талмайнууд болон түймэрэй гараһан газарые һайжаруулгада ой модоной хорёод ажахы ба комбинат хабаадалсана.

Пошкар-Ола.

ЗАВОДТОО ГЭРНҮҮДЫЕ БАРИНА

Хальмагай Троицкое тосхоной шэнэ микрорайониие лоджинуудтай хоёр дабхар найман гэр гоёобо.

Нимэрхүү гэрнүүд «Калмгипрогорсельстрой» институдай проектээр баригдадаг юм. Шардаагайнь дабхарай таһалгые зундаа кухни болгоходо, харин үбэлдөө эдеэ хоолой зүйлнүүдые ба гэрэй хэрэгсэлнүүдые тэндэ хадагалхада таарамжатай. Бүхы байрануудынь зунай таһалгатай юм. Дээдэ дабхарынь наранай халуун элшэһээ халхын тулада тусхай шалта хэгдэдэг.

Хальмагта хүдөө ажахын барилга хэхэ үшөө нэгэ арга бии болгогдонхой. ...тябрьска районой мелиораторнууд ба барайгар ургуулагшадай Иджил ба Джу... гар һуурин тосхонуудта ... рилгын томо эмхинүүдэй ... баадалгагүйгөөр байрын ... нүүд баригдажа эхилээ. Тус... хай эмхи гэрэй һууринууд табидаг, харин түмэр-бетон хэрэгсэлнүүдэй завод түхеэрэлгэнүүдыень бэлдээд, ... нээ барилгын газарта абаашаад, гэрнүүдые хабсаргадаг. Энэнь хүн зоной усеэ... тэй районуудта түгэс бэшэ ... хэлтэй барилгашадаар ... даха асуудал шиидхэхэдэ ... һална.

Элистэ.

ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭН ЯМАРААР ЗААГДАНАБ?

Буряадай АССР-эй гэгээрэлэй министр П. Ф. БАРДАХАНОВАЙ элидхэлһээ

...ряадай АССР-эй Министр... Соведэй конференц-зал соо ...хэлэнэй багшанар, арадай ...элэй хүдэлмэрилэгшэд, лите... болон искусствын ажал ...шад сугларжа, «Республи... национальна һургуулинуудта ...хэлэ, литературые заалгын ...болон тэрэниие саашадань ...улан һайжаруулха хэмжээ... тухай» асуудалаар зарлагда... ...өөндэ хабаадаба.

...ряадай АССР-эй гэгээрэлэй ...тр П. Ф. БАРДАХАНОВ зүб... дээрэ табигдаһан асуудалаар ...нгы элидхэл хэһэн байна.

...ССР-эй элдэб үндэһэ яһата... ...рхэтэд адли тэгшэ эрхэтэй», ...СССР-эй Конституциин ...статья соо хэлэгдэнхэй. ...эй элдэб нацинуудай, ара... ...хүгжэлтөөр, совет патрио... ...болон интернационализ... ...гуримай оршондо бүхы эр... ...хүмүүжүүлгээр, мүн ямар... ...радай өөрынгөө болон бусад ...дые шудалан хэрэглэхэ ар... ...ожотой байдагаарнь хангаг... адли тэгшэ эрхэ бэелүү... ...», — гэжэ П. Ф. Бардаха... ...лидхэлэйнгээ эхиндэ онсолон ...глээ.

...ет общестывын хүгжэлтын му... ...шатын онсо шэнжэ юун ...дэ, экономикоёо болон соёл ...оролоо хүгжөөхэ талаар на... болон арад үндэһэтэд хоо... хани барисаагаа бэхи... Ямаршье яһатанай дэб... хадаа юрэнхыдөө үндэһэн ...ь хүгжэлтын хэмжээгээр ...ойлогдоно. Олон түмэн хүн ...даа имагтал өөрынгөө түрэл... ...энэй ашаар өөрынгөө болон ...арадуудай соёл болбосорол... ...нилсадаг байна.

...эһээ национальна һургуу... ...та түрэлхи хэлые шудалан ...гэшэ горитой ехэ үүргэ ...бшуу. Түрүүшынгээ мэдэ... ...дые түрэлхи хэлэн дээрээ ойл... ...бажа, үхибүүд ондоо предме... ...түргөөр, хүнгөөр ойлгоно, ...коммунис ёһоор хүмүү... ...мүн лэ хүнгөөр, түргөөр ...гдэнэ ха юм. Буряад хэлэ ...болон литературын хэшээлнүүдтэ партиин бэелүүлжэ байһан хэрэгүүдэй, мүнөөдэрэймнай асари ехэ зорилгонуудай хизааргүй ехэ байһаниинь түрэл үгымнай ашаар үхибүүдтэ харагдан ойлгогдодог гэшэ.

Хүнүүдэй хоёр хэлые эдэбхитэйгээр шудалжа байһан оршондо, ород болон ород бэшэ һургуулинуудай адли болоожо байһан оршондо республика доторнай бүгэдэ ниитын дунда һуралсал бэелүүлэгдэжэ байна гэшэ. Юрэнхы эрдэмэй һургуулиин урда табигдадаг ниитэ зорилгонуудһаа гадна онсо шэнжэтэй асуудалнууд национальна һургуулинуудта шиидхэгдэнэ бшуу. Жэшээнь, манай республикада хабаатай асуудалнууд гэбэл:

1. Һургуулида ороодүй хүүгэдые хүмүүжүүлдэг национальна эмхи зургаануудай ахалагша бүлэгүүдэй үхибүүдые хэлэнэй талаар бэлдэлгэ.

2. Бэлэдхэлэй классуудта һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие эмхидхэлгэ.

3. Хоёр хэлэ мэдэхэ ушарай шухала болсод байһан сагта түрэлхи хэлые ба литературые заалгын үг удхые, онол аргануудые саашадань нарижуулан һайжаруулга. Национальна һургуулида һуража байһан үхибүүд ородуудта тон адляар лэ эрдэмэй үндэһые шудалжа гараха ёһотой бшуу.

4. Национальна һургуулиин һурагшадтай ябуулагдадаг хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ комплексно гуримаар хандалга.

Энэ хадаа совет һургуулиин тон шухала эрилтэнүүдэй нэгэн гээшэ, тиимэһээ тэрээнһээ сухарихы-емнай хэншье зүбшөөхэгүй. Гэхэ зуура буряад үхибүүд түрэлхишье, ородшье хэлэнүүдые тон һайнаар шудалха уялгатай. Тиимэһээ хүдөөтэй һургуулида һуража байһан үхибүүдэй бэлэдхэлые городой һургуулинуудай хэмжээндэ хүргэхэ асуудал хадаа мүнөөдэрэй гол шухала асуудалнуудай нэгэн болоно.

Тон лэ энээнһээ уламжалан, буряад һургуулинуудта бэлэдхэлэй классууд нээгдэһэн байна. Эдэ классуудта зургаан наһатангууд абтажа, саашадаа амжалтатайгаар һурахын тула бэлэдхэл гарана. Юуб гэхэдэ, буряад хүбүүд, басагад ород үетэнһөө таһарангүйгөөр, дунда һургуули дүүргэжэ гараха зэргэтэй ха юм. 1974 онһоо эхилжэ, бүхы буряад болон холимог һургуулинуудта бэлэдхэлэй классууд бии болгогдоһон байна. Энэ асуудал хадаа имагтал педагогическа бэшэ, мүн социальна удха шанартай юм.

Тиигэжэ түрэлхи болон ород хэлэндэ һургахын тула нэмэлтэ саг олдоһон байгаа. Хэрбээ гурбан жэлэй эхин һуралсалда буряад хэлэндэ 593 час үгтэдэг байһан һаа, бэлэдхэлэй класста энээн дээрэнь үшөө 274 час нэмээ бшуу. Анханда 1-дэхи классай байһан материалай (үзэгтэ ба бэшэгтэ һургалта) бэлэдхэлэй класста үзэгдэдэг болоходо, 1—3-дахи классуудай программа дахин харагдаһан байна.

Элидхэлшэ үгөө үргэлжэлүүлхэдээ, бэлэдхэлэй классуудта һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие һайнаар ябуулжа байдаг һургуулинуудые дурдаһан байна.

— Национальна һургуулинуудта буряад хэлэ болон литературые зааха һурагшадай мэдэсэ болон шадабариие дээшэлүүлхэ асуудалда республикын Гэгээрэлэй министерствын зүгһөө саг үргэлжын анхарал хандуулагдадаг гэжэ элидхэл дотор онсологдобо.

Эхин классуудта алибаа предмедээр һайн үндэһэтэй болоожо гараһан лэ һурагшад ахалагша классуудта амжалтатайгаар һурадаг гэжэ практика харуулдаг. Эхин классуудта буряад хэлэ заалга, мүн һурагшадай хэлэлгые хүгжөөлгэ хэр гээшэб гэһэн асуудал элидхэлшэ табяад, тэрээндээ харюусахадаа, олон районой һургуулинуудай байдалые элидхэл соогоо шэнжэлэн харуулаа.

Буряад хэлэнэй багшанар юрэнхыдөө, эрдэмтэй, һургуулитай, олонхиинь тусхай курсануудта хабаадажа, эрдэм бэлэдхэлээ дээшэлүүлһэн байна. Ажалдаа үнэн сэхээр хандадаг, бэрхэ багшанар олон. Хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэһэншье нүхэд байха. Тэдэнэй нэрэнүүд элидхэл соо дурдагдаа, хэжэ байһан хүдэлмэриинь шэнжэлэгдэн харуулагдаа.

Һургуулида буряад хэлэ ба литературые зааха хэрэгтэ дутагдалнуудшье үзэгдэдэг байна. Тэдээн тушаа элидхэлшэ удаан тогтоо.

Хяагтын, Яруунын, Хоринн, Түнхэнэй, Кабанскын, Захааминай районуудта бэлэдхэлэй болон 1-дэхи классай һурагшадые бүридүүлхэ хэрэгтэ, ород хэлэн дээрэ һурадаг һуралсалда национальна һургуулинуудые оруулха тушаа асуудалда зарим директорнүүд, багшанар, түрэлхид горитойхон алдуу гаргаһан байна бшуу. Энээнһээ уламжалһан алдуунууд мүн лэ бага бэшэ.

Нэгэдэхеэр, зургаан наһа гүйсэһэн бүхы үхибүүдые бэлэдхэлэй класста оруулдаггүй ушар бии. Республикын Гэгээрэлэй министерствын зүгһөө хэдэн дахин заабаринн үгтэбэшье, Түнхэнэй райондо иимэрхүү алдууе заһаха тушаа хэмжээн мүнөө хүрэтэр абтанагүй. Жэшээнь, Хэрэнэй интернат һургуулиин нэгэдэхи класста гурбанай хоёр хубинь буряад үхибүүд һурадаг, тиигээд тэдэнэр бэлэдхэлэй класста һураагүй байдаг. Иимэ ушар жэлһээ жэлдэ болоно. Хэлэнэй талаар ямаршье бэлэдхэл гараагүй үхибүүдые ород класста оруулдагынь бүришье харатай. Ород хэлэ мэдэхэгүй бишыхан үхибүүн хэды шэнээн ядалсадаг хаб гэжэ һургуулида хүдэлөөшьегүй хүн тухайлхал даа. Ингэжэ үхибүүдэй сэдьхэл бодолдо юунһээшье үбшэнтэй сохилто хэгдэнэ гээшэ.

Хоёрдохёор, бэлэдхэлэй класста һураһан буряад үхибүүдые ород класста оруулдаг — тон лэ буруу ёһо гурим Түнхэнэй районой Жэмһэгэй, Сэлэнгын районой Харганаагай, Хяагтын районой Баян-Булагай, Захааминай районой Цахирай, Хамниин һургуулинуудта ушарна.

Хоринн районой (арадай гэгээрэлэй таһагые даагша Б. С. Шойнжонов) буряад һургуулинуудта бэлэдхэлэй класста һуража гараһан үхибүүдые саашадань ород программаар (түрэлхи хэлыень үзүүлэнгүйгөөр) һургажа эхилдэг болоо. Тиигэжэ Баруун-Хасууртайн найман жэлэй һургуули имагтал буряад һурагшадтай аад, ород болошонхой. Тээгдын дунда һургуули һаянай мүн лэ тиимэрхүү болоожо байнхай. Хорини 1-дэхи дунда һургуулида национальна һургуулиин һуралсалай түсэбөөр һурадагуудай тоо жэлһээ жэлдэ хорожо байна.

Хяагтын районой (арадай гэгээрэлэй таһагые даагша С. Б. Тулесонов) Хүдэриин дунда һургуулиин национальна классууд хаагдаа.

Гурбадахяар, ород хэлэн дээрэ һургадаг һуралсалда оролгын онсо шэнжые хүтэлбэрилэгшэдэйнь, багшанарай, түрэлхидэй дутуу ядуу ойлгоһонһоо болоожо, национальна һургуулиин һуралсалай түсэбөөр хүдэлжэ байһан бага-комплектнэ зарим һургуулинууд ород һургуулиин һуралсалай түсэбтэ болон программада оруулагдашоо. Кабанскын районой Ранжуровай, Хандалын, Загарайн районой Наринай, Эрьеын-Адагай, Хяагтын районой Субэгтын, Харьяатын болон бусад һургуулинууд тэдэнэй тоодо ороно.

Дүрбэдэхеэр, зарим районуудта бага-комплектнэ буряад эхин һургуулиһаа дунда һургуулида һурагшадай ерэхэдэ, ород программаар һурахыень хүтэлбэрилэгшэдынь зүбшөөдэг заншалтай. Жэшээнь, Мухар-Шэбэрэй районодо Боомой, Алташын-Адагай буряад эхин һургуулиие дүүргээд, Түгнын, Подлопатинскын дунда һургуулинуудта һурагшад ерэхэдээ, ород һургуулиин һуралсалай түсэбөөр болон программаар һураха баатай болоно.

Зарим һургуулинуудай бэлэдхэлэй классуудай хүдэлмэридэ дутагдалнууд бии. Бэлэдхэлэй классуудай удхые мүнөө хүрэтэр ойлгоодүй, бишыхан үхибүүдтэй һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие һайнаар эмхидхэн ябуулха арга боломжо бии болгодоггүй хүтэлбэрилэгшэд үсөөн бэшэ. Түнхэнэй районой Жэмһэгэй, Бэшүүрэй районой Шэбэртын, Сэлэнгын районой Жаргалантын, Үбэр-Зөөхэйн, Хоринн районой Тохорюугтын, Хэжэнгын районой Хэжэнгын найман жэлэй һургуулинуудта хүйтэн, гэрэл багатай — эгээл муу таһалгануудые, амяраа гэрнүүдые зургаан наһатангуудта үгэдэг байна. Олон һургуулида нааданхайнууд, дидактическа материалнууд дуталдана, мебелиинь тааруугүйнүүд, халуун хоол эмхидхэгдэнэгүй.

Бэлэдхэлэй классай һурагшад хадаа хүүгэдэй саадта хүмүүжүүлэгдэжэ байһан үхибүүдэй байдалһаа дутуугүй байдалаар хангагдаха ёһотой юм шуу.

Республика дотор буряад хэлэнэй 87 кабинет тоологдоно. Зүгөөр тэдэнние эмхидхэн түхеэрэлгын шанар хаа хаанагүй адли бэшэ. 87 кабинедтэ 50 проигрыватель, 33 магнитофон, 6 кодоскоп, 3 эпидиаскоп, 8 фильмоскоп, 8 электрофон хүртэнхэй. Эдэ тоо, баримта юу харуулнаб гэхэдэ, арадай гэгээрэлэй таһагууд, һургуулиин хүтэлбэрилэгшэд буряад хэлэнэй кабинедүүдые хэрэгтэй зүйлнүүдээр, техническэ хэрэгсэлнүүдээр хангаха гэжэ оролдоногүй гээшэ! Энэ хэрэгтэ гэмтэй хүтэлбэрилэгшэдэй нэрэ, обогууд элидхэл соо дурдагдаһан байна.

Һургуулинуудта буряад хэлые ба литературые заалгада бии байһан горитойхон дутагдалнуудые элидхэлшэ шэнжэлжэ, шалтагаануудыень элирүүлээ.

Буряад хэлэ болон литература заалгые нарижуулан һайжаруулха талаар республикын Гэгээрэлэй министерствын зүгһөө тодорхой хэмжээнүүд абтанашье, саашадаашье абтаха юм байна гэжэ элидхэл шагнагшад ойлгоо. Энэ жэлһээ эхилжэ, буряад хүүгэдэй хүмүүжүүлэгдэжэ байһан 69 саадай ахалагша бүлэгүүдтэ түрэлхи хэлэн заагдажа эхилээ. 1982—1983 онуудай һуралсалай жэлһээ эхилжэ, бүхы интернат һургуулинуудта бэлэдхэлэй классууд нээгдэхэ.

Тиихэдэ республикын һургуулинуудта интернациональна хүмүүжүүлгые һайжаруулха зорилготойгоор Буряадай литературатай, искусстватай ород һурагшадые танилсуулхын тула һуралсалай энэ жэлдэ буряад литература, искусство шудалалгын туршалгын программа бии болгогдобо. 9—10-дахи классуудта хараалагдаһан факультативай часууд энэ программада үгтөө. 1982—1983 онуудай һуралсалай жэлһээ эхилжэ, юрэнхы буряад хэлэнэй болон литературын факультатив бии болгогдохо байна.

Интернациональна уялгадаа, аха дүү арадуудай нагиин хани барисаанда үнэн сэхэ түрэлхи хэлэнэй, литературын багшанар хадаа арадай гэгээрэл тушаа, ургажа ябаһан үетэнние коммунис ёһоор хүмүүжүүлгэ тушаа КПСС-эй XXVI съездын хараалһан зорилгонуудые бэелүүлхын тула бүхы эрдэм бэлигээ элсүүлхээр бэлэн.

ЭЛИДХЭЛ ТУШАА ҮГЭ ХЭЛЭЛГЭ

...ражанай районой Баян-... дунда һургуулиин бу... хэлэнэй багша, арадай ...рэлэй отличник, Буряа... АССР-эй һургуулиин ...та ажал ябуулагша ...Ринчинова эгээл тү... үгэ абаад, өөрынгөө ...эрилдэг драматическа ...огой хүдэлмэри тушаа ...хөөрэбэ. Һурагшадые ...айхан юумэндэ дура... ...хүмүүжүүлхэ хэрэг... ...раматическа кружок тон ...дха шанартай гэжэ үгэ ...онсолон тэмдэглэ... ...Юуб гэхэдэ, Х. Намса..., Ц-Б. Бадмаевай бо... бусад буряад уран зо... ...дой нэгэ үйлэтэй зү... ...дые найруулан таби... ...ценын гол хуули ёһо... ...хин хэшээлнүүдые га... бшуу. Гадна буряад ...озиторнуудай, поэдүү... зохёолнуудаар найруу... ...һан композици бэлдэ... Анхандаа драматическа ...огой гэшүүд байһан һу... ...д сооһоо Зүүн-Сиби... соёлой, Алас-Дурнын ...ствын институдые дүүр... ...нүхэд байха.

...гын районой Жарга... ...дунда һургуулида ...гдэһэн литературно... ...атическа кружогой хү... ...ри тушаа буряад хэ... багша **М. Г. Эрдынеева** ...лэ хөөрөө.

...ааминай районой Са... дунда һургуулиин бу... хэлэнэй багша **С. Ц.** ...нова хизаар ороноо шэнжэлгын хүдэлмэриин удха шанар тухай хэлээ. Захааминай, онсолбол, Санага нютагай байгаали угаа баян. Элдэб янзын ашагта малтамалшье, эмдэ ородог ургамалшье байха. Тиимэһээ эдиршүүл байгаалиин баялигтай зүйлнүүдые суглуулдаг. Гадна нютагай зоной ажаһуудалай хэрэгсэлнүүд элбэгээр олдоо. Тиигэжэ Санагын һургуулида 1965 ондо хизаар ороноо шэнжэлгын музей нээгдэһэн юм.

Һургуулиин тэрэ музей нээхэ хэрэгтэ багшанар, һурагшад, түрэлхид эдэбхитэйгээр хабаадаа. Буряадай АССР-эй һургуулиин габьяата багша Б. Ш. Шойдоков угаа ехэ эдэбхи үүсхэл гаргаһан байха. Тус музей хадаа түүхын, археологиин, этнографиин, мүнөө үеын һуудал харуулһан таһагуудтай юм. Багшанар музейн экспонадуудые хүдэлмэридөө, хэшээлдээ хэрэглэхэ эрхэтэй.

Хамтын ажалай түрүүшын нэгэдэлнүүд, түрүүшын түрүүлэгшэ, ажалай алдар солотон тухай баян материал суглараһан байгаа.

Хаанта засагай үедэ юрын ажалша хүнүүдэй байдал ямар байгааб, Совет засагай ашаар ямар һайхан байдал мандааб, гэжэ харуулха гээшэ хизаар ороноо шэнжэлгын музейн гол зорилго юм.

Һайн һайхан ёһо заншалай жэшээ дээрэ эдир үетэнние хүмүүжүүлһэнэйнгээ түлөө тус музей РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын Хүндэлэлэй грамотаар, дурасхаалта медаляар шагнагдаа.

Хэжэнгын дунда һургуулиин буряад хэлэнэй багша, Буряадай АССР-эй һургуулиин габьяата багша **Р. Б. Шойнжурова** районой һургуулинуудай буряад хэлэнэй багшанарай методическа нэгэдэлэй хүдэлмэри тухай һайнаар хөөрэжэ үгэбэ.

Буряад хэлэнһээ ондоо предмедүүдэй ород хэлэн дээрэ заагдадаг болоһон ушарһаа түрэлхи хэлэнэй предмедүүдээр зохёогдоһон программые дахин хаража үзэхөөр болоо хэбэртэй гэжэ Буряадай номой хэблэлдэ һуралсалай таһагай редактор **Д. Ш. Шойдоков** һанамжалба. Гадна һуралсалай номуудые хэблэхэ хэрэгтэ бии болгогдоһон шэнэ ёһо гуримууд тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгэбэ. Мүн тэрэнэй хэлэһэн бусад һанамжа дурадхалнуудые анхархаар байгаа. Жэшээнь, Улаан-Үдэдэ буряад һургуули нээхэ тухай дурадхал тэрэ оруулаа. Тиимэ һургуули нээбэл, искусствын гү, али ямар нэгэ шэглэлтэй болгохо шухала.

Арадай депутадуудай Зэдын райсоведэй гүйсэдкомой арадай гэгээрэлэй таһагай инспектор **Е. Н. Жаргалова** үгэ хэлэхэдээ, сонгоол-сартуул хэлэнэй онсо шэнжэнүүдые хараадаа абаад, һурагшадые литературна хэлэндэ һайнаар һургахын тула буряад хэлэнэй, литературын багшанарай ямар хүдэлмэри ябуулдаг тухай хөөрэһэн байна.

Хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй доктор, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ БГПИ-гэй хэлэ, бэшэгэй отделениие даагша, профессор **Ц. Ц. Цыдыпов** һонин үгэ хэлээ. Буряад хэлэнэй болон литературын, ород хэлэнэй болон литературын багшанарые бэлдэдэг хэлэ, бэшэгэй отделени хадаа национальна интеллигенциие бүридүүлэн бэлдэхэ хэрэгтэ горитойхон үүргэтэй гэжэ профессор онсолон тэмдэглэбэ. Нэрээшье, энэ отделениие дүүргэгшэд сооһоо эрхим багшанар, партийна ба совет хүдэлмэрилэгшэд, уран зохёолшод, журналистнууд урган гараа.

Отделениин хүдэлмэри тухай хөөрөөд, үгэ хэлэгшэ хэдэн дурадхал оруулаа. Буряад һургуулиие нээхэ тухай Д. Ш. Шойдоковой оруулһан дурадхалые үгэ хэлэгшэ дэмжэбэ. Мүн баһа буряад хэлэнэй бэрхэ багшанарые урмашуулха хэрэгые урагшатай болгохо тухай, буряад уран зохёолой номуудые хэблэхэдээ, тиражыень ехэ болгохо тухай дурадхал оруулаа.

«Буряад үнэн» газетын редактор **Р. Б. Гармаев,** КПСС-эй обкомой эрдэмэй болон һуралсалай зургаануудай таһагые даагша **Л. Я. Похосоев** гэгшэд республиканска зүблөөндэ хабаадажа, дэлгэрэнгы үгэ хэлэһэн байна.

Юрэнхы дээрэнь хэлэбэл, буряад хэлэнэй болон литературын багшанарай республиканска зүблөөн яһала үндэр дээдэ хэмжээндэ үнгэрһэн байна.

ТАСС АПН ХИЛЫН СААНАҺАА

ШЭНЭ АМЖАЛТАНУУДАЙ ЗАМААР

Амгалан тайбан байдалай ба ажалай асари ехэ программа — нигэжэ гадаадын хэблэл 1981—1985 онуудай СССР-эй Экономическа ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбые тодорхойлно. Энэ түсэбэй зүбшэн хэлсэгдэжэ, һайшаагдан абтаһан КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй ба СССР-эй Верховно Соведэй сессиин дүнгүүдые, оронои экономическа ба социальна хүгжэлтын гол шухала асуудалнуудые али бүхы талаһаань шэнжэлһэн, арбан нэгэдэхи табан жэлдэ политическэ үргэн сэгнэлтэ үгэһэн нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгые шэнжэлхэдээ, олон оронуудай үргэн ниитын дунда мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүд, гадаадын элитэ мэдээжэ ниитын ажал ябуулагшад болон экономистнууд ажалшадай аша туһа тухай, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хангаха тухай анхарал оролдолгоор нэбтэрһэн партиин түсэбүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхын тула совет хүнүүдтэ бүхы юумэн бии гэжэ нэгэн һаналтайгаар тэмдэглэнэ.

«Нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ бүхы дэлхэй дээрэ үргэнөөр һайшаагдаба, — гэжэ Болгариин **«Работническо дело»** газетэ бэшэнэ. — Коммунис парти, Совет гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэ ленинскэ партиин стратегическэ хараа шэглэл болохо «Бүхы юумэ хүнэй аша туһада, бүхы юумэ хүнэй түлөө» гэһэн ёһо гуримтай зохилдуулан, энэ арбан жэлэй түрүүшын хахадта Соведүүдэй оронои экономическа ба социальна хүгжэлтын юрэнхы зорилгонуудые хараалһан байгаа».

«...Социальна асуудалнуудые, илангаяа эдеэ хоолой программые шиидхэлгэ гүнзэгы ехэ удха шанартай байна гэжэ Чехословакиин **«Руде право»** тэмдэглэнэ. Түсэбүүдые зүбшэн хэлсэхэдээ, арадай ажахын бүхы һалбаринуудта совет арадай шэн габьяатайгаар ажаллалгын олон тоото жэшээ депутадууд харуулаа. Энэнь экономико гаргаша багатай байха ёһотой гэһэн XXVI съездын гол шухала захяа заабаринуудай нэгые бодото дээрэнь бэелүүлхэ тушаа бүгэдэ арадай анхаралаа хандуулжа байһыень харуулна».

Совет гүрэнэй экономическа хүсые бэхижүүлгын тодорхой зорилгонуудай хараалагдаһан Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгые ВНР-эй олонниитэ ехэ анхаралтайгаар угтаба гэжэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын арадай фронтын Бүхэвенгриин Соведэй секретарь **Б. Мольнар** мэдүүлээ. Совет арадай урда табигдаһан зорилгонуудые амжалтатайгаар дүүргэлгэ бүхы социалис хани нэгэдэлтэ оронуудай хүсые бэхижүүлхэ байна.

ГДР-эй **«Бэ-цэт ам абенд»**, Францийн **«Юманите»**, Ливанай **«Ас-Сафир»**, **«Аш-Шааб»** газетэнүүд Совет гүрэнэй засагай дээдын зургаанай сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, баталагдан абтаһан асари ехэ түсэбүүдые үргэнөөр шэнжэлһэн статьянуудые толилбо.

ШУХАЛА ТОГТООЛ

НЬЮ-ИОРК. Нацинуудай уласхоорондын эмхи радиологическа буу зэбсэг зохёожо, үйлэдбэрилэн бүтээлгые хориһон уласхоорондын конвенциие дары баталхын түлөө дуугаа үгэбэ. ООН-ой Генеральна Ассамблейн нэгэдэхи комитет тогтоолой проектые һайшаагаа.

Нэгэдэхи комитет буу зэбсэгүүдые хуряаха талаар бүхэдэлхэйн ябуулга үнгэргэхын түлөө мүн лэ дуугаа үгэбэ.

Энэ тогтоол США-гай делегацида һайшаагдаагүй. Дуугаа үгэлгын үедэ мүн лэ Израиль болон Япон США-тай хамта һаналаа бариһан байна.

СЕПГ-гэй ЦК-гай ПЛЕНУМ ДЭЭРЭ

БЕРЛИН. СЕПГ-гэй ЦК-гай пленум эндэ хүдэлмэреэ дүүргээ. СЕПГ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь Э. Хонеккерой хэһэн СЕПГ-гэй ЦК-гай Политбюрогой элидхэлые Центральна Комитет баталба гээд толилогдоһон мэдээсэл дотор хэлэгдэнэ.

1981—1985 онуудай ГДР-эй арадай ажахын хүгжэлтын табан жэлэй түсэб тухай, 1982 оной арадай ажахын түсэб тухай, 1982 оной Гүрэнэй бюджет тухай Хуулинуудай проектнүүдые пленум һайшааба.

«Атомна ракетэнүүд бэшэ, амгалан тайбан ажабайдал хэрэгтэй» гэһэн уряа доро ФРГ-гэй демократууд митингнүүдые үнгэргэнэ. Тэдэнэр Баруун Европодо американ ядерна ракетэнүүдые тодхолго ба нейтронно буу зэбсэг үйлэдбэрилгэ хорихо гэһэн эрилтэнүүдые табина.

ТАСС-ай фотохронико.

США-гай ЗАХИРГААНАЙ «ҮҮСХЭЛЫЕ» ШҮҮМЖЭЛНЭ

ГЭС ХОЛЛОЙ МЭДҮҮЛГЭ

НЬЮ-ЙОРК. Национальна хэблэлэй клубта үгэ хэлэхэдээ президент Рейганэй дурадхаһан, Европын дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүд тушаа Америкын захиргаанай «үүсхэлые» США-гай Компартиин Генеральна секретарь Г. Холл эрид буруушаан шүүмжэлээ.

Рейганэй хэлэһэн үгэ нэгэ талаараа буу зэбсэгүүдые үрдилдэн түхеэрхэ ябадалай дэбэргэлгэ болиулха тухай уласхоорондын олонниитын эрилтэнүүдые хараада абаха баатай болоһон ябуулга болоно. Гэхэ зуура энэнь тэрэ олонниитые, Холбоото Штадуудай арад зониие мэхэлхэ гэһэн һэдэлгэ мүн. Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдэй талаар НАТО-гай ба СССР-эй хоорондо тэнсүүшэг байдалай мүнөө Европодо бии байһаниинь элитэ, —гэжэ Г. Холлой мэдүүлгэ дотор тэмдэглэгдэнэ. Тиимэһээ, Рейганэй дурадхалнуудай гол удхань юуб гэхэдэ, Европодохи өөрыгөө хамгаалхы хүсые нэгэ талаһаа усадхахыень Советскэ Союзые баадхаха, тиихэ зуураа, эндэ дүтүүр тодхогдоһон өөрынгөө зэбсэг хэрэгсэлнүүдые, мүн НАТО-гай гэшүүн-гүрэнүүдэй, США-гай өөрынь зэбсэгүүдые ойронь хүрэнгүй үлөөхэ гэһэн зорилготой байна.

Рейган үгэ хэлэхэдээ, уһан доогуур ябадаг онгосонууд дээрэ тодхогдоһон американ ядерна ракетэнүүд тухай, СССР-эй хилэнүүдтэ дүтүүр түхэреэн суудхэ соо ниидэдэг бомбардировщигууд тухай юушье хэлээгүй, буу зэбсэгүүдые хуряаха тухай урда тээхи хөөрэлдөөнүүдэй үедэ, туйлагдаһан бүгэдые таһалдуулха хараа бодол тэрэнэй захиргаанай баримталдаг байһан тухай, тусхайлан хэлэбэл, ОСВ-2 тухай договорые хэрэгсээнгүй орхиһон тухайда дурдаагүй гэжэ Г. Холл тэмдэглэбэ.

Рейганэй дурадхалнууд буу зэбсэгүүдые хуряалгын талаар Советскэ Союзтай шухала хөөрэлдөөнүүдые хэхэ үндэһэ һуури болоожо шадахагүй. «Горитой ба тодорхой хөөрэлдөөнүүд дундуур зайда хэрэглэгдэхэ ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдэй талаар НАТО-гай ба СССР-эй хоорондо адлишуу байдалай тогтоһые мэдэрэлгэһээ эхилхэ, энэ гол ёһые үндэһэ болгон, буу зэбсэгүүдые али али талаһаа хизаарлаха ябадал туйлаха хэрэгтэ зорюулагдаха ёһотой болоно гэбэ.

США-гай засаг барижа байгаа бүлэгүүдтэ бүри шанга хашалта хэһэнэй, дайнда эзэрхэг түримхэй ябуулгануудта бэлдэдэг Америкын политикые буруушааһан кампани бүри үргэнөөр дэлгэрүүлһэнэй үндэһөөр лэ американ арад, бүхы дэлхэйн арадууд ядерна зэбсэгүүдые али али талаһаа хорооха тухай хөөрэлдөөнүүдые хэжэ эхилхыень Рейганэй захиргаание баадхажа шадаха байна,— гэжэ Г. Холл тусхайлан тэмдэглэбэ.

УРАН ЗУРААШЫН УЯЛГА ЕХЭ

Арад зоной аша туһаар ...һүүха, тэдэнэй ажал хэрэ... ...дэй, ажабайдалай гүн дун... ябаха гэшэ олон үндэһэ ...таһһаа бүридэдэг совет ис... ...ствын уран бэлигтэнэй зо... ...хы ажалай хэлбэришэгүй ...ули ёһон болоно. Мүнөө үе... хүнүүдэй амжалта туйлал... ...даар урмашан зоригжо... ...Россиин Федерациин уран ...аашад энэ ёһо гуримые ...аар баримталдаг юм.

XXVI съезд дээрэ зохёо... ...интеллигенциин ажал ябуул... ...да үгтэһэн үндэр сэгнэлтээр ...машан зоригжоһон уран зу... ...ашад манай агууехэ үе саг... ...хүрэмэ зохёолнуудые бү... ...ээ, арад зоной ажабайдал... ...искусствын холбоое бэхи... ...үүлхэ гэшэ уялгамнай боло... ...гэжэ тоолоно.

Россиин уран зурагай искусст... ...н бэлигтэн зохёохы ехэ ам... ...алта туйлажа, ноябриин 24-... Москвада нээгдэхэ V съез... ...угтаба. РСФСР-эй уран зу... ...ашадай табан жэлэй зохёо... ...ажалай дүнгүүдые согсол... «Түрэл орон доторнай» ...һэн республиканска выстав... ...эдэ амжалтануудые элир... ...йлэн харуулна бшуу.

Россиин үргэн дэлюун газар ...йда дээгүүр — Хойто мульт... океанһаа Хара далай хүрэтэр, Карпадай һүмбэр уулануудһаа Сахалин хүрэтэр — БАМ-ай ба Уренгойн, Ямалай ба Сургудай барилгын отрядуудай түрүүшын гэшүүдтэй, Саяно-Шушенска ГЭС-эй үндэр ...гүүр дүүлигшэдтэй, Самотлорой нефтьшэдтэй, Хибинэ болон Яхадай геологуудтай, Магнитогорск ба Кузбассай булад хайлуулагшадтай, Хара бэшэ хүрьһэтэ нютагай болон Алтайн таряашадтай хамта Россиин уран зураашад ажалай вахтада жагсаһан байгаа. Эндэ тэдэнэр түби дэлхэйе шэнээр хараһан, ажалша хүнэй, манай үеын баатарнуудай зүрхэ сэдьхэлэй дэлгэр һайханиие ойлгоһон байха юм.

Манай үеын хүнэй ажалай баатаршалгада зорюулагдаһан «Бидэ БАМ баринабди» гэһэн выставкэ эмхидхэхэ шиидхэбэриие Россиин уран зураашад табан жэлэй урда тээ IV съезд дээрээ баталан абаа һэн.

Энэ выставкые 1979 оной апрель һарада Улаан-Үдэдэ, Байгал-Амарай түмэр замай газар дээгүүрнь баригдажа байдаг Буряад орондо нээгээ һэмди. Эрэлхэг зоригой харгы замай түрүүшын барилгашадай бэшэг эндэ болоһон үргэдхэгдэмэл пленумэй трибуна дээрэһээ соностоо бэлэй.

Энэ шэн габьяата холбооe Россиин уран зураашад ажал хэрэгээрээ баталхые, арьбадхахые оролдоһон байна. Тиигэжэ БАМ-ай харгы дээрэ, Северобайкальскда арадай уран зурагай галерей нээгдээ. Энэнь Россиин искусствын уран бэлигтэнэй нангин бэлэг болоно. Тюмениин предприятинуудай захилаар Москва болон Сибириин урашуулай эмхидхэһэн «Тюмениин газар» гэжэ выставкэ манай уран зурагай ажабайдалда шэнэ, онсо ерээдүйтэй үзэгдэл болоһон байха юм. Түрүүлэн Москвада, удаань Тюменьдэ нээгдэһэн энэ выставкэ Тюмениин хизаар нютагай ажалшадта бэлэг болгон дамжуулагдаһан байгаа.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Россиин хизаарнуудта, областьнуудта, автономито республикануудта уран зурагай ажабайдал улам эдэбхитэй, тодо хурса болоо. Хаа хаанагүй эмхидхэгдэн нээгдэһэн олон тоото выставкэнүүд хэдэн зуугаад мянган харагшадые манай республикын уран зураашадай зохёохы ажалтай танилсуулһан байха юм. Тусхайлбал, Тюменьдэ нээгдэһэн «Социалис Ураал», Барнаулда нээгдэһэн «Социалис Сибирь» гэһэн выставкэнүүд ехэ амжалтатайгаар үнгэрөө һэн.

Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй манай холбооной уран зураашадай гол анхаралда байһаниинь дэмы бэшэ. Оронойнгоо эдэ районуудаар ябаһан нүхэр Л. И. Брежневэй зориг бадаруулма жэшээ искусствын уран бэлигтэндэ зохёохы түлхисэ үгэһэн, эрэлхэг ухаан бодолой, бэдэрэлтэ нээлтэнүүдэй барагдашагүй эшэ үндэһэн болоһон байна.

Холын хойто зүгэй ба Сибириин хүйтэн шэмэрүүн уларилда хүдэлдэг хүнүүдтэ таарамжатай һайн байдал байгуулха гэшэ түбхын түрүүшын зорилго мүн. Шэнэ һуурин тосхонуудай, хото городуудай мүнөө үеын уран һайханай эрилтэнүүдтэ харюусама болбосон түхэл шэнжэтэй байлгада улам ехэ анхарал хандуулагдана. Архитекторнүүд болон уран зураашад-монументалистнуудай гоё һайханаар зураглан шэмэглэһэн театрнууд, стадионууд, соёлой болон спортын ордонгууд, гостиницын комплекснууд, почтамтнуудай байшангууд Эрхүүдэ, Братскда, Красноярскда, Абаканда, Владивостогто бии. Гэбэшье эдэнэй хажуугаар үзэмжэгүй муугаар шэмэглэгдэһэн барилгануудай үшөөл олон байһаниинь халагламаар.

Россиин уран зураашад Хара бэшэ хүрьһэтэ нютагуудта, Кубаньда ехэ юумэ хэһэн байна. «Россиин уран зураашад — Хара бэшэ хүрьһэтэ нютагай ажалшадта» гэһэн выставкэ эмхидхэгдэһэн, Калининска газар дээрэ Венециановта хүшөө бодхоогдоһон байгаа. Краснодарай хизаарай «Кубань» колхоздо РСФСР-эй Уран зураашадай холбооной правлениин нүүдэл секретариат үнгэргэгдөө һэн. Эдэ бүгэдэ оронои урда, арад зоной урда табигдаһан асуудалые шиидхэлгэдэ манай республикын олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг уран зурагай искусствын бэлигтэнэй оруулһан ехэ хубита болоно.

Энэ талаар Россиин уран зураашад аха үетэнэй — Кузбассай ба ДнепроГЭС-эй, Магнитка болон Комсомольск-на-Амуре хотын барилгада хүдэлһэн түрүүшын түсэбтэ табан жэлэй түүхэ бэшэгшэдэй һайн һайхан ёһо заншалые үргэлжэлүүлһээр. Мүнөө, олон жэлнүүдэй үнгэрһэн хойно, эдэнэй зохёол бүтээлнүүд манай агууехэ зохёохы ажалай эхин тухай, манай илалтануудай үндэһэ һуури тухай хөөрэнэ.

Эрхэтэн ёһоной үндэр мэдэрэл, гүнзэгы үзэл суртал, образые али бүхы талаһаань харуулалга, уран бэлиг шадабари хадаа манай зохёохы ажал ябуулгада үгтэһэн үндэр сэгнэлтэ болохо юм гэжэ бидэ һайн ойлгонобди. Мүнөө үе сагые үнэн зүбөөр зураглан харуулха гээшэ манай үндэр нэрэ хүндын хэрэг мүн.

Ёһотойн уран зурааша бэлиг шадабариингаа хүсэ нүлөөгөөр, этигэл найдалаар хүнүүдэй зүрхэ сэдьхэлдэ гэрэлтэ һайхан, арюун нангин мэдэрэл, ерээдүй тээшэ абьяас ехэтэй хүсэл эрмэлзэл түрүүлдэг гэжэ совет соёлой түүхэ элирхэйлэн гэршэлнэ.

Манай үе сагай эгээн дээдэ суртал һургаалнуудта — Коммунис партиин суртал һургаалнуудта алба хэхэ гээшэ гол зорилгомнай болоно гэжэ Россиин уран зураашад тоолодог. Ажал хэрэгээ, баярта һайндэрөө арад түмэнтэй хубаалдадаг байһандаа зол жаргалтайбди гэжэ тэдэнэр сэгнэдэг юм.

С. ТКАЧЕВ,
РСФСР-эй Уран зураашадай холбооной правлениин түрүүлэгшэ.
(ТАСС).

ШЭНЭ НОМ

ИЛАЛТЫН ЗҮРХЭНЭЙ СОХИСО МҮНХЭ

Баатар зориг, мүн патриотическа темэ зохёолнуудые бэшэдэг уран зохёолшо гэжэ Алексей Котенев мэдээжэ болонхой. Тэрэнэй «Сахилгаата август» гэжэ роман, «Һүүлшын дабаан» гэжэ тууҗа болон рассказууд оролсоно. Эдэ зохёолнууд дотор бэшэгдэһэн үйлэ хэрэгүүд Алас-Дурнада зүгтэ болоһон байна. Алексей Котенев дайнай жэлнүүдтэ албаа Байгал шадар, Алас-Дурна зүгтэ хэжэ үнгэргөө һэн. Тиигэжэ Японой империалистнуудтай болоһон тулалдаануудта хабаадалсаа бэлэй. Энээн дотор тэрэ өөрынгөө мэдэхэ, дүтын юумые бэшэнэ бшуу.

Һаяхан СССР-эй Оборонын министерствын сэрэгэй хэблэлэй «Манжуурии гүбээнүүд дээрэ» гэжэ Котеневэй ном гараба. Энэ дотор «Сахилгаата август» гэжэ роман, «Һүүлшын дабаан» гэжэ тууҗа оруулагдаа. Тиигэжэ уран зохёолшо хэдэн жэлэй туршада бэшэһэн өөрынгөө хүдэлмэринүүдые уншагшадтаа үзэмжэдэ дурадхажа байна.

«Сахилгаата август» гэжэ роман 1945 оной август-сентябрь һарануудта оронноймнай зүүн зүгтэ болоһон үйлэ хэрэгүүдтэ зорюулагдана. Совет Армин өөрынгөө интернациональна уялга болон союзник байһан хэлсээгээ дүүргэжэ, Японой империализмын гол хүсэн — миллион сэрэгшэдтэй Квантунска армиие һамна бута сохиһон байна. Тиигэжэ Эсэгэ ороной дамжаагаан Агууехэ дайе совет арад гайхамшагта илалтаар түгэсхөө һэн.

Уран зохёолшо өөрынгөө үетэнтэй хамта энэ хатуу бэрхэшээлнүүдые дасажа гараһан туладаа сэрэгэй темые бэшэжэ үргэлжэлһөөр. «Сахилгаата август» гэжэ роман дайн тухай. Теэд ном дотор дүлэтэ буудалдаата дайн зураглан харуулагданагүй. Харин тэрэнэй гадаада талын онсо шэнжэ гэхэ гү, али хүнэй сэдьхэл бодолдо хэдэлэн хубилалтануудай тухай хэлэгдэнэ. Уран зохёолшо тон хүндэ тальнэн бшоо. Гэбэшье энэнь тон байлалтай, һонин найхан, гүндэлэнгүй хэрэг болоно. Роман соо арадай хүбүүн заяан тухай үргэнөөр, үнэн сэхээр зураглан харуулагдана. Бидэнэр генерал Державинай, хилын харуулай батальоной политическэ частина талаар орлогшо майор Русановай, энэ батальоной офицернууд Иволгин, Драгунский, Кучумов гэгшэдэй, старшина Цыбулкин, сэрэгшэд Юртайкин, Тузагай, Посохиной, Забалуевые болон бусадай ами наһан, баатаршалга тухай юниркон уншанабди.

Роман дотор совет сэрэгшэдэй образууд тон һайнаар, гүнзэгыгөөр харуулагдаа. Тиигэбэшье, генералнуудай өөрынгөө тон һайн, һайхан абари зангые тодоруулхад ехэ эсэхэ байдалда табигдаһан байна.

Романай геройнууд арадаа дэмжэн сэхээр, эрхэтэй зорилгоор алба хэхын тулөө бүхы хүсэ шадалаа зорюулна. Эгээл тиимэнэ үнэн зохёолшо өөрынгөө дархуу хэлээн, эрхэт зорилгоо дүүргэжэ ехэ дуратай. «Гэдэнэ» наһажа ядана. Японой самурайнуудые булхын тулөө тэдэнэйнгээ бэлдэжэ байһан тухай ехэ урихан хөөрэнэ.

Добтолхо өгөхын урда тэ сэрэгэй бүхы подразделенинүүдтэ митингүүд болобо. Сэрэгшэд Эхэ ороноо ингэжэ тангариглаһан байна. Японой булимтаргашадай баһа Хитад ороной арадуудые сулөөлхөөр сонсхогдоһон сэрэгэй зорилгые хүсэ шадалаа, ами наһаяа гамнангүй дүүргэхэбди гэжэ мэдүүлбэ.

Сул губиие, Ехэ-Хинганиие манай частинуудай яажа дабан гараһан тухай, үйрхэй жэжэ элһэн соогуур дайлалдаһан, айхабтар шанга халуун наран доро, мүн уһа мүрэнэй үерэ абтажа, үһэо бороо доро дайсадтай эрэлхэгээр тэмсэһэн тухай роман соо һонирхон уншанабди.

Шуһахай мүүхай дайсадтай офицернууд Русанов, Ветров, Иволгин болон бусад зүрхэтэйгөөр тэмсэнэ. Тиихэдэ сэрэгшэд Юртайкин, Посохин, Забалуев гэгшэдэй хэрэгүүд мартагдашагүй. Отделенинин командир, буряад сэрэгшэ, сержант Бальжин Баторовай эрэлхэг зоригые уран зохёолшо һайнаар харуулаа. Тэрэ нэгэ тулалдаанда үедэ дайсанай ДОТ-ой хэлгэ амбразура руу гранатануудые шэдэжэ дараһан һэн.

Забайкалиин фронтын сэрэгүүдэй командалагша, Советскэ Союзай маршал Малиновскиин, фронтын сэрэгэй Соведэй гэшүүн, генерал-лейтенант Тевченковой, моринн сэрэгэй оньһокоруулалганай бүлэгэй командир, генерал-лейтенант Плиевэй болон бусадай образууд ехэ урин һайханаар зураглагдан харуулагдаа.

Тулалдаанай үедэ социалис хоёр армиинуудай хариланай тулалдаалга, сэрэгэй хамтын эбуулганууд ехэ нягта холбоотой байһан тухай уран зохёолдо зураглан хөөрэнэ. Совет-монгол сэрэгшэд командованиин ухаалан зохёоһон бодолые толоотомо һайнаар дүүргэһэн һэн.

«Һүүлшын дабаан» гэжэ тууҗа соошье һонирхолтой хүлээнүүд олон. Энэ тууҗын дуунай ажабайдал гүнзэгыгөөр харуулагдана. Уран зохёолшо өөрынгөө хабаадалсаһан үйлэ хэрэгүүдые уншагшадай дура булямаар зураглан бшоо. Тэрэ сэрэгэй ажабайдалые тон нарийнаар, гүнзэгыгөөр мэдэхэ байһанаа харуулна. Гэбэшье энэ тууҗа уран зохёолойнгоо талаар ехэ гүнзэгы, гоё һайхан. Тиимэһээ хүнэй дура буляама хүсэтэй.

«Һүүлшын дабаан» гэжэ шэнэ зохёолой гол хубинь сэрэгэй темэ болоно. Тууҗын геройнууд — взводой командир сержант Иван Ермаков түрүүтэй табан тагнуулшад фашист Германиие иланхай удаа гвардейскэ танкова бригадын бүридэлдэ [illegible] оронһоо бусана. Бүхы бригадада мэдээжэ болоһон табан баатарнууд ямаршье хатуу шэрүүн тулалдаанда илан гарадаг байна. Дайнай урда тэд тэдэнэр хилын харуулай [illegible] байһан юм. Баруун Буг шадарһан түрүүшын тулалдаанда ороо бэлэй. [illegible]

[illegible] Гэнтэ эшелоноор Карымска станциһаа бага баруун тээшээ һүрин Манжуур руу шэглэн талиба. Тагнуулшад сэхэтэ гайхана. Тэдэнэр гэнтэ мэдэхэдээ, Аргунь тээшэ ошожо ябаба. Удангүй тагнуулшад анхан Буряад оронһоо алба хэхээ ерэһэн, лейтенант Бадмаевай хилын заставада хүрэжэ ерэбэ. Лейтенант Бадмаев тагнуулшадые халуунаар угтан абажа, миллион сэрэгтэй Квантунска арми биднэ тээшэ хэдыдээ [illegible] гэжэ хөөрөө бэлэй.

1945 оной августын юһэнэй һүни сэрэгэй частинууд [illegible]

Аргунь мүрэнэй саада эрьедэ тагнуулшад гаража, танкнуудта һууба. Ехэ-Хинган гэжэ нэрлэгдэһэн үргэн далайн уулада оронине дабан гараха, хүндэ хүшэр дабшалта эхилээ бэлэй. [illegible]

Номой эдэ нюурнууд хүнэй сэдьхэл зүрхэ хүлгүүлнэ. Тагнуулшад тулалдаанай үедэ эрэлхэгээр, зоригтоор тэмсэжэ, ниитэд ехэ баатаршалга гаргаа. [illegible]

Эхэ оронойгоо хилын [illegible]

А. Котеневой энэ номые дайнай болон ажалай ветерануд, дайшалхы алдар солын үг залгамжалагшад — манай сэрэгшэд, мүн албанда мордохоёо байһан залуу үетэн һонирхон уншаха, угтан абаха гэжэ найданабди.

А. ГОРЯЧИЙ,
запасай полковник.

Юрын мэргэжэлтэй хүн

БЭРХЭШЬЕ, БЭЛИГТЭЙШЬЕ...

Дансаран Доржогутабайе гансашье нютаг соонь бэшэ, мүн район, республика соо мэдэхэгүй хүн гэжэ хомор. Тэрэ ганса поэт байһанаараа бэшэ, мүн нютагайнгаа түүхэ, түрүү ажалшад тухай томо зураглал, очеркнуудые республикынгаа газетэнүүдтэ сэг үргэлжэ толилжо байдагаараа уншагшадай дунда суутай, хүндэтэй болоһоор үнинэй. Ажалайнгаа хэрэгээр. Хөөрхэ нютаг хүрэжэ ерээд, Дансаран Доржогутабайе һурагшалхадамни, наранай гэрэл толотуулһан үргэн салуу сонхонуудтай үндэр томо байшангые заажа, «Дансаранаймнай гэр энэл даа» гээ һэн.

«Угаа уһанда хаяхань һэн гү? Манайшни Дансаранай хэлэн гэжэ баян даа. Нагаса эжынь уран зохёолшо Хоца Намсараевоймнай эгэшэнь байһан ха юм», — гээд нютагайнь үндэр наһатай үбгэд, хүгшэд омогорхон һагад хөөрэлдэдэг.

Тэрэнэй үдэр бүриин ажал хэрэгүүд тухайнь, хөөрэхэ болоо һаа, тоолоожо барашагүй шэнги. Найман үхибүүнэй эсэгэ юм. Эгээл багань 4 наһатай Дондок. Бусадынь бултадаа хүршэ Шэнэ-Хэжэнгын дунда һургуулида һурана. «Хүүгэдэйнгээ ямаршье мэргэжэлтэй болоо һаань, Пэлжид бидэ хоёр баярлахаараал баярлаха гээшэбди. Гансал хүн нэрээ хүндэлжэ ябаха хүнүүд лэ байһай гэжэ һанагшабди» — гээд Дансаран Шагдарович һанамжала хэлээ бэлэй.

Зүб даа, 8 үхибүүе хүл дээрэнь табиха, нютагайнгаа хүн зоной дунда хүндэтэй, хэрэгтэй хүнүүд болгохын тула хүмүүжүүлхэ, һургаха гээшэ тиимэшье хүнгэн хэрэг бэшэ. Гэхэ зуура Д. Ш. Доржогутабай «Первомайский» совхозойнгоо нэгэдэхи отделениин партийна эхин эмхиин секретаряар һунгагданхай. Үглөөнһөө [illegible] отделениингээ ажал, хүдэлмэри тухай [illegible] хэлсэдэг элдэбхитэй эмхидхэлшэ юм. Ажалда анханай дүршэһэн, урагшаа һанаатай энэ хүмнай луговодоор жэл бүри хүдэлдэг саншалтай. Энэ зуун Зүүн-Һалгай нугада хүдэлжэ, муу бэшэ үргаса ургуулаа юм.

«Гол ажалтнай киномеханик гэжэ дуулаа һэм. Сагаа яажа хубаарилжа, луговодоор хүдэлжэ үрдинэ гээшэбта?» — гэжэ һурахадамни, «Хайшан гэхэбши, хүдэлхэ хүнэй үгы байхада, эльгээһэн лэ газартань хүдэлөө гүб даа. Хамтын ажал гэээшэ хүн бүхэндэл хэрэгтэй шухала хүдэлмэри ха юм даа. Үбһэн тэжээл ехээр хуряагдабал, совхозоймнай мал ядаралгүйгөөр, һайнаар үбэлжэхэ. Энэдэ миниишье хубита бии гэжэ һанахадаа, үнэн зүрхэнһөө баярлахаш. Баяр гээшэ хүнэй наһые утадхадаг гайтайл юумэн байха» — гээд энеэбхилнэ.

Үдэшэлэн, ажалайнгаа һүүлээр гэртээ амархын орондо Дансаран Шагдарович клуб тээшээ зоридог юм. Тэрэ гэр булэ болоходо түбхинэһэнэй удаа Эрхүү хото ошожо, киномеханигай жэлэй курса дүүргэжэ ерэһэн намтартай. Тэрэ гэһээр хорёод жэл үнгэрөө. Эды жэлэй туршада үдэшэ бүри гэхээр совхозойнгоо клубта кино табижа, нютагаархидаа баясуулһаар.

Киногой һүүлээр гэрэйнь баруун таһагай сонхо һүни орой болотор гэрэлтэй байдаг. Харгыда оройтоһон гү, али совхозой хэрэгээр ямар нэгэн хүн орожо ерэбэл, гуурһа, саарһаяа дэлгээнхэй, столдо һууһан Дансаран Шагдаровичтай мэндэшэлэлдэдэг. Орой һүни гэнгүйгөөр, эдэбхи ульһатайгаар уран шүлэгүүдээ гү, али газетэдэ эльгээхээр материал бэлдэжэ байһан хүнэй ажалша бэрхыень, эсэхэ сусахые мэдэхэгүйень гайхамаар. Саашадаашье энэ хүмнай түрэлхиингөө [illegible]

Г. РАДНАЕВА.
Хэжэнгын район.

Спорт

ТРЕНЕРНҮҮДЭЙ СЕМИНАР

Республикын физкультура ба спортын комитедэй санын федерациин үүсхэлээр эмхидхэгдэһэн һуралсалай-методическа хоёр үдэрэй семинар Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэбэ. Тэрээндэ хабаадагшад «Физкультура болон спортдо үргэн олониитые хабаадуулха тухай» КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолые халуунаар зүбшэн хэлсэһэн байна. Спортын үбэлэй зүйлнүүдые саашадань хүгжөөхэ, спортсменүүдэй мэргэжэл шадабариие дээшэлүүлхэ, һорилгын хүдэлмэриине материалаар, медицинскэ түхеэрэлгэнүүдээр хангаха гэхэ мэтын шухала асуудалнууд зүбшэгдөө.

Парти, правительствын анхарал оролдолгодо харюусажа, илангаяа олоной хабаадалгатай мүрысөө үнгэргэхэ, спортын үбэлэй зүйлнүүдээр тренернүүдэй, эдэбхитэдэй мэргэжэл шадабариие дээшэлүүлхэ шухала гэжэ семинар дээрэ тэмдэглэгдээ. «Санын зүргэ-82», «Этээл спортынна цех», «Эжы, аба болон би» гэхэ мэтын уряанууд доро мүрысөөнүүд үнгэргэгдэхэ байна.

Спортын хубсаһа хунар, түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдые гаргадаг Буряадай предприятинуудта ехэ эрилтэ табигдаа. Ушарынь гэхэдэ, магазинуудта спортивна малгайнууд, хубсаһа хунар, хүүргүүд, комбинезонууд тон хомор шуу. Мүрысөөнэй сананууд, сана-роллернууд, гутал, бэхилэлгын хэрэгсэлнүүд мүн лэ хомор юм.

Семинар дээрэ зүбшэн хэлэлгэдэһэн асуудалнуудаар ресспорткомитедтэ, спортын бүлгэмүүдтэ хэдэ хэдэн дурадхалнууд оруулагдаа. Түгэсхэлдэнь санын спортын федерациин шэнэ бүридэл һунгагдаба. ВСТИ-гэй физическэ хүмүүжүүлгын кафедрын багша Н. Т. Мар[illegible] һунгагдаһан байна.

В. ДЕНИСОВ,
санын спортын федерациин гэшүүн.

ҮШӨӨ НЭГЭ МАСТЕР

Энэ жэлэй һүүлшын мүрысөөнүүдтэ Буряадай мэргэшүүл үндэр үрэ дүнгүүдые туйлаһан байна.

Баку хотодо үнгэрэгдэдэг «Вагифай годлинууд» гэһэн бүхэсоюзна заншалта мүрысөөндэ «Спартак» бүлгэмэй Буряадай областной соведэй инструктор Павел Баханов хабаадахадаа, хёрхо мэргэн байһанаа харуулба. Тэрэ М-1 упражненеэр харбахадаа, 1167 очко абажа, СССР-эй спортын мастерай нормативые 17 очкогоор үлүүлһэн байха юм. Тус бүлгэмэй ахалагша тренер В. И. Игумнов тэрэнэй амжалтада ехэ габьятай. Байгша ондо Виталий Иванович үшөө нэгэ спортын мастерые, мүн спортын мастерта хэдэн кандидатнуудые бэлдээ.

Б. МИРОМАНОВ.

ХЭЗЭЭ, ХААНА...

Ноябрь һарын үнгэрһэн үдэрнүүдтэ манай республикын спортын бүлгэмүүдтэ, клубуудта хэдэн ехэ ехэ мүрысөөнүүд болобо. Гадна Буряад ороной спортсменүүд бүхэроссиин, бүхэсоюзна наадануудта, мүрысөөнүүдтэ хабаадажа, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлһэн байха юм.

△ Оршожо байһан үбэлэй саг энэ һарын спортын мүрысөөнүүдтэ нүлөө үзүүлһэн байна. Ерэхэ суббото болон амаралтын үдэрнүүдтэ санашад Кабанскын районой Селенгинск тосхондо сугларжа, «Спартак» бүлгэмэй нээмэл мүрысөөндэ хабаадаха.

△ Ноябриин 21—22-то «Локомотив» бүлгэмэй Шишковкодохи санын бааза дээрэ биатлонистнууд хаба шадалаа туршаба. Эдэнэр ДОСААФ-ай түрүү һуури эзэлхын тулөө мүрысөөндэ хабаадаһан байна.

△ Санаар «Буревестник» бүлгэмэй түрүү һуури эзэлхын тулөө мүрысөөн үнгэргэгдэбэ. Эхэнэрнүүд — табан километртэ, харин эрэшүүл арбан километртэ урилдаба. Энэ мүрысөөн Дээдэ-Онгостойн оршондо болобо.

△ Заншалай ёһоор, спортын бүлгэмүүдэй бүхы бэрхэ санашад ноябриин 29-дэ Селенгинск тосхондо сугларжа, эхэнэрнүүд—4×4 километрэй, харин эрэшүүл $4\times7,5$ километрэй эстафетэдэ хурдан сүлхэсэ туршаха юм.

△ Энэ һарада хоккеистнүүд үбэлэй хаһа сагые нээхэ. Бүмбэгэтэй хоккейгээр Буряадай АССР-эй кубогта хүртэхын тулөө мүрысөөн ноябриин 25-да эхилхэ, ноябриин 28-да авиационно заводой стадионой елүүр дээрэ нэгэ үдэрэй мүрысөөн үнгэргэгдэхэ. Спортын үбэлэй хаһые нээлгэдэ зорюулагдажа, Горспорткомитедэй шанда хүртэхын тулөө шайбатай хоккейгээр нэгэ үдэрэй мүрысөөн республикын 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадионой елүүр дээрэ эмхидхэгдэхэ байна.

△ Нэгэдэхи бүлэгэй командануудай дунда волейболоор Улаан-Үдэ хотын түрүү һуури эзэлхын тулөө мүрысөөн эхилбэ.

△ Боксоор Улаан-Үдын түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөн ноябриин 27-һоо 29 болотор шэлэй заводой спортын зал соо үнгэргэгдэхэ. Эдэ үдэрнүүдтэ ЛВРЗ-гэй спортклубай барилдаанай зал соо аха наһанай эдиршүүлэй дунда самбо барилдаагаар республикын түрүү һуури эзэлхын тулөө мүрысөөн болохо.

△ Гадна эдэ үдэрнүүдтэ республикымнай физкультурын коллективүүдтэ, спортын бүлгэмүүдтэ ГТО-гой нормо тушаалгада бэлдэлгэ [illegible]

Уласхоорондын шэнжэлэл

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ АША ТУҺА[ДА]

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежневэй албанай хэрэгээр Германиин Федеративна Республика ошоһоо байһанһаа ехэ һонирхолтой нэгэшье үйлэ хэрэг һүүлэй үедэ болоогүй. Энэ темээр бүхы дэлхэй дээрэ хэдэ мянган мэдээсэл, тайлбари ба статьянууд хэблэлдэ толилогдонхой. Уласхоорондын мүнөө үеын асуудалнуудые шиидхэлгэдэ совет хүтэлбэрилэгшын ФРГ ошолгодо олон авторнуудай элдэб сэгнэлтын үгтэжэ байһаншье һаа, тэдэнь бүхэндөө нэгэл хараа бодолдо тудалдана: тэрэнь хадаа уласхоорондын байдалые һайжаруулха уряатай эб найрамдалай хэрэгээр ерэлгэ болоно.

Бундестагтахи социал-демократнуудай бүлэгэй түрүүлэгшын орлогшо Х. Эмке гэгшэ энээн тухай иимэ һайнаар хэлэбэ: «Гитлерэй һүжэрөөһэн дэлхэйн хоёрдохи дайнда эгээл ехээр хохидолдо ороһон арадай түлөөлэгшэ Л. И. Брежневые бидэнэр угтахаяа байнабди. Советскэ Союзай арадууд ба немец арад бэе бэеһээ хахаадашье дайлалдахагүй гэжэ бата найдамтайгаар этигэһэн хүниие бидэнэр угтахамнай. Атомна үе сагта хүн түрэлтэн имагтал амгалан тайбан эрхэ байдалда ажаһуужа шадаха гэжэ этигэһэн политическэ хүтэлбэрилэгшые бидэнэр угтахамнай».

«Шпигель» журналай редакциин асуудалнуудта Л. И. Брежневэй үгэһэн харюунууд Баруун Германида, мүн бусадшье оронуудта айхабтар ехээр анхарагдажа байна. Дэлхэйн олониитэ Москвагай юун тушаа хэлэдэгые, Вашингтоной хайшаагаар хэлэдэгые тодорхой баримтанууд ба бодото хэрэг дээрэ сасуулан хаража, сэхэ сэгнэлтэ үгэхэ арга боломжотой болобо. Баруун Германиин неделидэ нэгэ гарадаг «Форвертс» гэжэ газетэ иигэжэ бэшэнэ: «нэгэ талаһаа, шахардуу шанга байдалые һуларуулхые, буу зэбсэг хуряан абалгые политичэ[…] зүб мүрөөр шиидхэхые оролдожо ба[…] Советскэ Союз тухай тодо һайнаар […] жэ абагдаба, нүгөө талаһаа, Рейга[…] Уайнбергерэй Америкэ шухала асу[…] лаар шууд сэхэ хөөрэлдөө хэхые […] нэгүй, Баруун Европын аша туһы[…] рэгүүдые хүсэ хэрэглэхэ шэнэ хараа […] долдоо хамжуулна гэжэ ойлгогдобо[…]

Шахардуу шанга байдалые һулар[…] ха политика хадаа Баруун Герма[…] ажамидаралай шухала асуудал […] Энээнэй яаха аргагүй зүб байһанда[…] рэнэй, политическэшье, элдэб парти[…] дай ниитын ажал ябуулагшадшье, […] ажалша үргэн олониитэ этигэнэ. Тэд[…] эб найрамдалда, ажал хэхэ арга бол[…] жодо, өөрынгөө Эхэ ороной ерээдүйн[…] комическа байдалай һайжарха ябада[…] этигэжэ байһанаа шахардуу шанга б[…] далые һуларуулгатай холбоно. Ша[…] дуу байдалые һуларуулха полити[…] бэелүүлэгдэжэ эхилһэнһээ хойшо ка[…] лис гүрэнүүдэй дундаһаа ФРГ СССР[…] хэдэг худалдаа наймаагаараа түрүү һ[…] рида гаранхай. Һүүлэй арбан жэлэй […] шада хоёр ороной худалдаа наймаа[…] хэмжээн 10,5 дахинаар — 1970 ондо […] миллион түхэригһөө 1980 ондо 5 [..] лиард 800 миллион түхэриг хүрэтэр […] шэлһэн байна. Энэл үе соо СССР-эй […] глитай хэдэг худалдаа наймаан мил[…] дахинаар үргэдхэгдэһэн байха юм.

Л. И. Брежневэй албанай хэрэ[…] ФРГ ерэлгэ хоёр ороной хоорондохи […] рилсаануудые хүгжөөлгэдэ хүсэ ехэтэ[…] нэ эршэ оруулха бэзэ гэжэ Баруун Г[…] маниин олониитэ хүлеэнэ. Энэ хүсэл[…] мэлзэл хадаа хоёр ороной национал[…] аша туһын хэрэгүүдтэ шухала туһа […] мэри болохоһоо гадна, бүхы дэлхэй […] рэ шахардуу байдалые һуларуулха […] эб найрамдал бэхижүүлхэ политикада һалха байна.

МОНОПОЛИНУУДАЙ ЭЗЭМДЭЛГЭ[ДЭ] ЭСЭРГҮҮГЭЭР

Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй шиидхэбэреэр ноябриин 16-һаа 23 хүрэтэр транснациональна корпорацинуудта (ТНК) эсэргүү ябуулгын уласхоорондын недели үнгэргэгдэжэ байна. Эдэ асари ехэ монополинууд хэдэн арбаад оронуудые, бүхэли түбинүүдые абаргадан бажуунхай. Гансахан 1978 ондо американ транснациональна корпорацинууд өөһэдынгөө оронһоо ондоо гүрэнүүдтэ 515 миллиард доллар сэнтэй продукци гаргаһан байна.

Транснациональна корпорацинуудай ондоо оронуудай, илангаяа хүгжэжэ байһан гүрэнүүдэй дэлгүүрнүүдые эзэмдэлгын шалтагаануудта ямаршье нюуса байхагүй. Хэтэрмэ ехэ олзын хойноһоо шунахайран тэгүүлгэ болоно. Нэгэхэн арбан жэлэй туршада монополинуудай ондоо оронуудта капиталаа гаргалгань гурба дахинаар дээшэлжэ, олзо оруулха нормонь аяар 50 процентээр ехэ болоһон байха юм.

Транснациональна корпорацинууд национально-сүлөөрэлгын хүдэлөө дараха ябадалда харата муухай үүргэ дүүргэнэ. Тэдэнэр дээрмэдэн мүлжэхэ политикаяа аршалан хамгаалха зорилгоор зэбсэгтэ хүсөөр интервенци хэхэ хүрэтэр хэһээлтын элдэб хэмжээнүүдые абахые өөһэдынгөө правительствануудта баадхана. Жэшээнь, Иранда Мосаддыгай толгойлжо байһан правительствын «Стандард ойл» ба «Галф ойл» гэжэ нефтиин монополинуудай харгыень хааха зорилготой хэмжээнүүдые абажа эхилхэдэ, США-гай правительство гүрэнэй урбалта бэлдэжэ, тэрэниие бэелүүлгэдэ сэхэ хабаадаһан гээшэ.

ТНК-гай харин дэлгүүрнүүдые эзэмдэлгэдэ эсэргүү, арадуудай национальна бэеэ даанхай байдалда, эрхэ сүлөөдэнь аюултай ябуулгануудта эсэргүү, Аф[…] кын урда зүгтэ расис журамые эдэ […] порацинуудай дэмжэлгые усадхахын […] лөө тэмсэл хүгжэжэ байһан оронууд О[…] до, мүн ондоошье тээгүүр үниһөө хо[…] хэнэ. Энээн тушаа нүхэр Л. И. Бреж[…] нигэжэ онсолон хэлэһэн байна: «га[…] нэгэ бэшэ оронииe хангажа байһан үй[…] бэриин комплекснуудай миллионер[…] болон миллиардернүүдэй хубиһнь м[…] лэй зөөри болошодог юрэ бусын ушар[…] нууд арадуудта улам эли тодоор ха[…] дадаг боложо байна».

Транснациональна корпорацину[…] эзэмдэлгэдэ эсэргүү үргэн ехэ тэмс[…] уласхоорондын олониитые элсүүлхэ […] шэ хэзээ хэзээнэйхиһээ айхабтар шу[…] ла болонхой. Вьетнамда хэгдэһэн аме[…] кан зээрхэг түримхэй ябуулгын панхар[…] тан һалаһанай һүүлээр США-гай тр[…] национальна корпорацинуудай ба с[…] гэй-промышленна комплексын хүтэ[…] рилэгшэдэй бэе бэеэ дэмжэлгэнь […] ехээр үргэдэжэ, Америкын гадаадын […] литикые балмад бүдүүлиг аашану[…] шэнэ интервенцинүүдтэ түлхинэ. «Мо[…] полинуудта нефть, ураан, үнгэтэ мета[…] нууд улам ехээр хэрэгтэй болоно. Т[…] мэнээ США-гай «ажабайдалда аша һатайгаар» Дүтын Зүүн зүг, Афр[…] Индиин океан соносхогдоно. Тиигэ США-гай сэрэгэй хүсэн шууд түргөөр элы[…] дэжэ, удаан саг соо байхаар түхеэр[…] — гээд партиин XXVI съезд дээрэ […] дэһэн КПСС-эй ЦК-гай тоосоото элид[…] дотор заагдана.

Соносхогдоһон неделиин туршада […] хэйн арадууд эдэбхи ехэтэй тэмсэл[…] транснациональна корпорацинуудай э[…] делгые бэелүүлхэгүй хүсэл эрмэлзэл[…] байһанаа элирхэйлэн харуулба.

ШАНГААР ШҮҮМЖЭЛЭГДЭБЭ

Америкын профсоюзуудай АФТ—КПП гэжэ нэгэдэлэй 14-дэхи съезд үнгэрһэн неделидэ Нью-Йоркдо болобо. Энэ съездын трибуна дээрэһээ Рейганай захиргааниие үзэгдөөгүй шангаар шүүмжэлһэн ушар дэлхэйн олониитын анхарал ехээр татаба. Хэтэржэ ерэхэдээ, американ профсоюзуудые толгойлогшонор өөһэдынгөө съезд дээрэ үгэ хэлэхые президентые уридаг үнинэй заншалта гуримаа эбдэһэн байха юм. Тиихэдэ энэ съезд дээрэ Америкын ажалай федерациин байгуулагдаһаар зуун жэлэй ойн тэмдэглэгдэхэ байһан ушарһаа президентын үгэ хэлэхэнь хүлеэгдэжэл байһан ааб даа.

Гэхэтэй хамта баруунай үзэл хэтэрмэ ехээр баримталдаг хүнүүдэй американ профсоюзуудай нэгэдэлнүүдые хүтэлбэрилһэн ба мүнөөшье хүтэлбэрилжэ байһанинь бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ юм. Тэдэнэр буржуазитай «ангиин талаар эбтэй байха» үзэл баримталдаг, Америкын гүрэнэй-монополис гуримда зүбшөөхы ба үгэ дууламгай байха политика хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлдэг байха юм. Эндэхи профсоюзуудые толгойлогшонорой Вашингтоной захиргаан ба монополинуудтай эбтэй, харилсаа холбоотой байлгань ямар юумэндэ хүргөөб гэхэдэ, Холбоото Штадуудай бүхы ажалшадай оройдоо хориһоо зааха үлүү процентнь [illegible]

[…]шэдтэ эсэргүү, профсоюзуудта эсэр[…] зээрхэг түримхэй политикань профсо[…] на үргэн олониитын дурыень ехээр […] таана. Мүнөө США-да үйлэдбэриин […] жээн ехээр доошолжо байна, хүдэлм[…] гүйдэлгэ улам үргэдэнэ: гүйсэт ажа[…] хүнүүдэй тоо юһэ шахуу миллиондо, […] хэдэ дүүрэн недели хүдэлгэгүй хүн[…] тоо хэдэн миллиондо хүрэнхэй. АФ[…] КПП-гэй гүйсэдкомой съезддээ х[…] элидхэл дотор хэлэгдэһэнэй ёһоор, […] лэй хоёр жэлэй туршада Америк[…] ажалшадай бодото салин хүлһэн 9,7 [..] центээр доошолһон байна.

Тэрэл элидхэл дотороо профсою[…] юрын гэшүүдэй олоороо дураа гүй[…] байһаниие харуулан, АФТ—КПП-гэй […] тэлбэри Рейганай экономическа про[…] мые «нюдэ даллаһан халхабша, […] нэй саагуур бага салин хүлһэ а[…] хүдэлмэришэд ба дунда зэргын олзо[…] ходтой бусад американецуудай кар[…] сооһоо мүнгэ зөөринь баяшуулай, […] порацинуудай сейфнүүд руу урдана[…] жэ тайлбарилха баатай болоо.

Съездэ уригдаһан Америкын […] рессэй түлөөлэгшэдэй палатын […] Т. О' Нил, сенатор Э. Кеннеди, пол[…] ческэ бусад ажал ябуулагшад оло[…] делегадуудтай хамта Рейганай за[…] гаанай экономическа политикые шаң[…] [illegible] Кеннеди хэлээ.

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Орбита. 8.55—Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.50—Үглөөнэй гимнастика. 10.15—«Эдиршүүлэй уран бэлиг. 10.45—«Твой сын, Земля». (1-дэхи сери). 11.50—Түбэй телевидени болон бүхэсоюзна радиогой орой дуунай академическа хорой концерт. 12.20—Шэнэ һонин. (12.25—час болотор). 15.10—Дамжуулгын программа. 15.15—Шэнэ һонин. 15.35—«Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд» — кинопрограмма. 16.30—«Мэдэ, шада».

Улаан-Үдэ. 17.15—«Байгал—мэдээсэлэй программа» (буряад). 17.45—«Саһан—үдэрөө» ажалшад түхай дамжуулга. 18.15—«Пионерия» — киножурнал.

Орбита. 18.30—«Залуушуулай адресууд». 19.30—19.45—Заабарлалга. 19.45—«Мүнөөдэр—түбэ дэлхэй дээрэ». 20.00—«Холо, өөрын дүүнүүд». 20.55—«Твой сын, Земля» (2-дохи сери). 22.00—«Время». 22.45—«Эрдэм наукын һонин». Аэробус ИЛ-86. 23.30—«Мүнөөдэр—түбэ дэлхэй дээрэ». 23.45—Р. Штраус. «Дон Жуан»—симфоническа поэмэ.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Орбита. 12.55—«Дамжуулгын программа. 13.00—«На берегу пустынном»—эрдэм-дэлгэрүүлгын фильм. 13.15—«Шатарай һургуули». 13.45—«Ботаника». 5-дахи класс. «Үндэһэн. Тэрэнэй байгуулалта, элдэб түхэл шэнжэнүүд, уха шанар». 14.05—В. Гюго. «Ажабайдалай аша абаха хүсэлэн хүдэлһэн». 15.05—«Байгаалиин шэнжэлгэ». 2-дохи класс. «Амгуу уларил яажа бэлдэдэг бэ». 15.25—«Байгаалиин шэнжэлгэ». 4-дэхи класс. «Һалхин ба тэрэнэй хүдэлмэри». 15.45 — «Түүхэ». 9-дэхи класс. «Москвада болоһон Декабрьска зэбсэгтэ восстани». 16.15—В. Вишневский. «Оптимистическэ трагеди».

Улаан-Үдэ. 17.00—Сонсхолнууд.

Орбита. 17.15—«Объектив». 17.45—«Арадай аялга дуун». 18.00—«Һурган хүмүүжүүлгэ»—телевизионно журнал.

Улаан-Үдэ. 18.30—«Ном суудар нэгээд шэлэжэ уншахаб» гэһэн дамжуулга. 18.50 — «Аленький цветочек»—хүүхэдтэ зорюулагдаһан уран һайхан фильм.

Орбита. 20.00—«Правда» газетын политическа шэнжэлэгшэ Ю. А. Жуков уласхоорондын темэдээр хөөрэнэ. 20.45 — «Дитценбах хотын (ФРГ) уран һайханай бүлгэмэй хоорой концерт. 21.00—«Амгалан нойр соогты, багашууд». 21.15—Телевизионно баримтата фильмүүдэй программа. 22.00—«Время». 22.45 — «Нам некогда ждать»—уран һайхан фильм.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Техникын үбэлэй забабарилга» — түрүү бэшэг. Республикын ажалай үдэр — материалнуудай суглуулбари. «Гүрэлгэ байхада — урагшатай» — Л. Неретинагай статья. «Шэнэ продукци гаргаһан» — С. Богуславскиин корреспонденци. «Нүхэр Л. И. Брежневэй ФРГ ошоһон морь» [illegible] — ТАСС-ай материалнууд. Үнэн зүрхэнэй баяр баясхалан — ТАСС-ай материал.

Хоёрдохи хуудаһанда. Ашаг үрэ, шанар — «Хаалтын һаатагүй» — А. Митниковэй статья. «Табан жэлэй түрүүшүүл шадабари» — С. Захаровагай статья.

Гурбадахи хуудаһанда. «Алаабхида асарагдаһан бадаа» — В. Митыповэй рассказ. Уласхоорондын шэнжэлэл. Хилын саанаһаа тэлэ[…] тайлаар абтаһан гэрэл зураг.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Бухэсоюзна [illegible] «Театр — [illegible]» статья. [illegible] материал.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. ЛЕНИНА, 35, редактор—2-54-54, приемная — 2-54-93, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52 секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-63-58, культуры и школ—2-60-21 информации—2-34-05, перевод—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-35-95, машинное бюро—2-57-63, фотолаборатория—2-33-61, отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. Н-01847. Заказ № 269. Индекс 5[…]